מסכת בכורות פרק ז' – "מוּמִין אֵלּוּ"

1. מג, א

מַתְנִיתִין

מוּמִין אֵלּוּ, בֵּין קְבוּעִין,
בֵּין עוֹבְרִים - פּוֹסְלִין בְּאָדָם.

וְיָתֵר עֲלֵיהֶן: הַבִּילּוֹן,
וְהַלַּפְתָּן,
וְהַמַּקָּבָן,
וְשֶׁרֹאשׁוֹ שָׁקוּט,
וּסְקִיפָת.

וּבַעֲלֵי חֲטָרוֹת - **רַבִּי יְהוּדָה** מַכְשִׁיר.
וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין.

הַקֶּרַח - פָּסוּל.

אֵיזֶהוּ "קֶרַח"?

כָּל שֶׁאֵין לוֹ שִׁיטָה שֶׁל שֵׂעָר מוּקֶפֶת מֵאוֹזֶן לְאוֹזֶן.
אִם יֵשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה בָּשֵׂר.

גְּמָרָא

אַמַּאי?
וְהָאִיכָּא "יַבֶּלֶת" דְּלָא כְּתִיב בְּאוֹרַיְיתָא בְּאָדָם!
וְתוּ,
"דַּק תְּבַלּוּל" דְּלָא כְּתִיבִי בִּבְהֵמָה!

מִילָּף יָלְפִי מֵהֲדָדֵי,
דְּתַנְיָא:
"בְּאָדָם - לֹא נֶאֱמַר בּוֹ: "יַבֶּלֶת",
בִּבְהֵמָה - לֹא נֶאֱמַר: "דַּק תְּבַלּוּל",
מִנַּיִן לִיתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, וְאֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "גָּרָב"[265] (ויקרא כא, כ) "גָּרָב"[266] (ויקרא כב, כב),
"יַלֶּפֶת" (ויקרא כא, כ) "יַלֶּפֶת" (ויקרא כב, כב), לִגְזֵירָה שָׁוָה".

מָפְנֵי.
דְּאִי לָא מָפְנֵי, אִיכָּא לְמֵיפְרַךְ:
אָדָם מִבְּהֵמָה - לָא יָלִיף, שֶׁכֵּן הִיא עַצְמָהּ קְרֵיבָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ!
בְּהֵמָה מֵאָדָם - לָא יָלְפָא, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּמִצְוֹת!

לָאֵי אַפְנוּיֵי מָפְנֵי.
לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "יַלֶּפֶת", וְלָא בָּעֵי "גָּרָב",
וַאֲנָא אָמִינָא: וּמַה יַּלֶּפֶת, דְּלָא מְאִיסָא - הָוֵי מוּמָא,
גָּרָב, דִּמְאִיס - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!
"גָּרָב" "גָּרָב" דִּכְתַב רַחֲמָנָא - לָמָּה לִי?
לְאַפְנוּיֵי.

וְלִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא כּוּלְּהוּ בְּחַד,
וְגָרָב וְיַלֶּפֶת - הָכָא וְהָכָא,
וְלֵילְפוּ מֵחֲדָא!

אַהַיְיא בְּהֵי לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא?

---

[265] אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק אוֹ תִּבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָּרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ

[266] עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָּרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה' וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'

רש"י

מתני'
מומין אלו. האמורין בבכור פוסלין לכהן לעבודה:
בין קבועין בין עוברין. כל זמן שהן בו:
הכילון והליפתם והמקבן. מפרש בגמרא:
ושראשו שקוט וסקיפת. מפרש בגמרא:
ובעלי חטרות. פלוגתא אבל הנך כילון וליפתם וכולהו דברי הכל:
חטרות. חלדרוב"ש:

גמ'
אמאי. פסולין באדם:
והא יבלת. דלא כתיבא באדם:
ותו דק תבלול. דאמרן גבי מומי בכור הוא ולא כתיב בבהמה דבשלמא כולהו אינך דמנינן ביה כמו חוטין וזנב העגל שאינה מגעת לארכובה מכל מום רע נפקי אלא דק ותבלול איכא למיפרך מדגלינהו רחמנא באדם ובבהמה לא גלינהו ש"מ לא פסלי בבהמה ומשני מילף ילפי מהדדי:
גרב דמאיס. מילפת דקשה הוא כחרס ומשקע בבשר ועושה חריצין:
וליכתבינהו רחמנא לכולהו. מומי או באדם או בבהמה:
וגרב וילפת הכא והכא. גרב לגזירה שוה וילפת לגלויי עלה דגרב דמופנה הוא אמאי כתב עור ופסח ושבור הכא והכא:
אהייא ליכתב. בהי מינייהו לכתבינהו רחמנא דלילף אידך מיניה:

אִי כְּתַב בְּאָדָם - חַיָּה אָמִינָא: כָּל דְּפָסוּל בְּאָדָם - פָּסוּל בִּבְהֵמָה,
קָלוּט וְחוּטִין, דְּלֵיתְנְהוּ בְּאָדָם - בִּבְהֵמָה נַמִּי לֹא לִיפְסְלוּ.
וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא כּוּלְּהוּ בִּבְהֵמָה - חַיָּה אָמִינָא: כָּל דְּפָסוּל בִּבְהֵמָה - פָּסוּל בְּאָדָם,
גִּבֵּן וְחָרוּם,
דְּלֵיתְנְהוּ בִּבְהֵמָה - בְּאָדָם נַמִּי לָא לִיפְסְלוּ.

וְלִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא כּוּלְּהוּ בְּחַד,
וְהָנָךְ דְּלֵיתְנְהוּ בְּאִידָךְ - לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּבְהֵמָה,
וְהָנָךְ דְּלֵיתְנְהוּ בְּאִידָךְ - לִכְתּוֹב בְּאָדָם,
וְגָרֵב וַיַּלֶּפֶת - הָכָא וְהָכָא,
וְלִילְפֵי מֵהֲדָדֵי!

אֶלָּא כְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,
דְּתָנָא דְּבֵי **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**:
"כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית - לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ".

רש"י

קלוט וחוטין דליתנהו באדם. דאדם אינו מפריס פרסה ואינן נוהגין בו מומי חוטין דאדם יש לו שינים ואין נראין החוטין ובהמה הוא דאית לה שיניים למעלה ונראין החוטים ונפסלת בפגימתן:
בבהמה נמי לא פסלי. להכי כתב רחמנא מומים בבהמה ומנה בה קלוט וחוטין שנפגמו ושנגממו דנפקי מחרוץ:
גבן וחרום ליתנהו בבהמה. דגבן היינו שיש לו גבינים שקורין שורצי"ש ובהמה לית לה גבינים וחרום היינו שחוטמו בין שתי עיניו ובהמה אין לה חוטם בין העינים:
והנך דליתנהו באידך. דלא שייכי ביה ליכתב באידך:
שנתחדש בה. והכא איכא חידוש באדם גבן וחרום ובבהמה קלוט וחוטין:

2. מג, א

אָמַר רָבָא:
לָמָּה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא מוּם בְּאָדָם,
מוּם בְּקָדָשִׁים,
מוּם בִּבְכוֹר?

צְרִיכָא,
דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא מוּם בְּאָדָם - שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּמִצְוֹות.
אָדָם מִבְּכוֹר בְּהֵמָה - לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן הוּא עַצְמוֹ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ.
קָדָשִׁים מִבְּכוֹר - לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם.
אָדָם מִקָּדָשִׁים - לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן הֵן עַצְמָן קְרֵיבִין.
בְּכוֹר מִקָּדָשִׁים - לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתוֹ מְרוּבָּה.

חֲדָא מֵחֲדָא לָא אַתְיָא, תֵּיתֵי חֲדָא מִתַּרְתֵּי!

מַהֵי תֵּיתֵי?
לָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּבְכוֹר, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ - מַה לְהָנָךְ, שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתָן מְרוּבָּה, וְנוֹהֲגִין בִּפְשׁוּטִין!
לָא לִכְתּוֹב בְּקָדָשִׁים, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ - מַה לְהָנָךְ, שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתָן מֵאֵלֵיהֶן!
לָא לִכְתּוֹב בְּאָדָם, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ - מַה לְהָנָךְ, שֶׁכֵּן הֵן עַצְמָן קְרֵיבִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ!
צְרִיכִי.

רש"י

למה לי. למיכתב דמומין פסולין באדם ומומין פסולין בבכור דכתיב (דברים טו) וכי יהיה בו מום וגו' ומומין פסולין בקדשים:
אדם מבכור לא אתי. כלומר אי כתב בבכור ולא כתב בהנך אדם מבכור לא אתי מה לבכור דין הוא שיפסלנו המום שכן הוא עצמו קרב:
אדם מקדשים לא אתי. כלומר אי כתב בקדשים ולא כתב בהנך הנך לא אתו מינייהו:
קדושתן מרובה. חטאות ואשמות עולות ושלמים אדם קדושתו מרובה במצות:

3. מג, א–ב

"יָתֵר עֲלֵיהֶן בְּאָדָם: [הַבִּילוֹן,
וְהַלַּפְתָּן,
וְהַמַּקְבָּן,
וְשֶׁרְאשׁוֹ שָׁקוּט,
וּסְקִיפָּת"].

מְנָא הָנֵי מִילֵּי?

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
דְּאָמַר קְרָא: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן"[267] (ויקרא כא, כא) - אִישׁ שֶׁשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

מג,ב מַאי אִיכָּא בֵּין מוּמָא לְשֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן?

אִיכָּא מְשׁוּם אַחוּלֵי עֲבוֹדָה,
מוּמָא - מַחֵיל עֲבוֹדָה,
דִּכְתִיב: "מוּם בּוֹ, וְלֹא יְחַלֵּל"[268] (ויקרא כא, כג),
שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן - לָא מַחֵיל עֲבוֹדָה.

מַאי אִיכָּא בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּמְשׁוּם מַרְאִית הָעַיִן?

אִיכָּא בֵּינַייְהוּ עֲשֵׂה.

רש"י

איש השוה בזרעו של אהרן. הוא דבעי מומא הא אין שוה בזרעו של אהרן בלא מומא נמי מיפסיל:
מאי איכא. בין כהן הנפסל במום גמור לכהן הנפסל משום שאין שוה בזרעו של אהרן דהיינו כילון וליפתן וכל הנך:
משום מראית העין. כגון הנך דקחשיב במתני' משום מראית העין שמאוסין לראות כגון שנשרו ריסי עיניו ושנטלו שיניו:
עשה. מי שאינו שוה בזרעו של אהרן עובר בעשה אם עבד דהכי משמע השוה בזרע אהרן הוי כהן ויעבוד שאינו שוה לא יעבוד ולאו הבא מכלל עשה עשה:

---

[267] כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת אִשֵּׁי ה' מוּם בּוֹ אֶת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב

[268] אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשָׁם

4. **מג, ב**

"בֵּילוֹן" - דְּדָמֵי לֵישֵׁיהּ לְאָכְלָא.

"לַפְתָּא" - דְּדָמֵי לֵישֵׁיהּ לְגַדְגְּלִידָא דְּלִיפְתָּא.

תָּנָא:
"וְצַוָּארוֹ עוֹמֵד בְּאֶמְצַע רֹאשׁוֹ".

"מַקָּבָן" - דְּדָמֵי לֵישֵׁיהּ לְמַקָּבָן.

"וְשֶׁרֹאשׁוֹ שָׁקוּט" - מִלְּפָנָיו.

"וּסְקִיפַת" - מֵאֲחוֹרָיו,
כִּדְאָמְרִי אֱינָשֵׁי: "שָׁקִיל פִּיסָא".

תָּנָא:
"וְצַוָּארוֹ שָׁקוּט וְשָׁמוּט".

"שָׁקוּט" - דְּחַבְיָא מִחָבָּא.

"שָׁמוּט" - דַּאֲרִיךְ וְשָׁמוּט.

רש"י

לאכלא. לכסוי של חבית (מלמעלה) שחד מלמעלה ורחב מלמטה וחבירו בסנהדרין בפ' זה בורר לו אחד (דף כח:) כי אכלא לדנא:
לגדגלידא דליפתא. לראש הלפת שראשה רחב והולכת וכלה למטה:
באמצע הראש. שראשו בולט לאחוריו כלפניו:
למקבא. לקרדום שערפו עגול וקצר ברוחב:
שקוט מלפניו. שראשו משופע מלפניו באלכסון כעין כלי של נגר שקורין בשגו"ג:
מאחוריו. שגובה ראשו חסר מאחוריו:
שקיל פיסא. שנראה כמי שניטל ממנו חתיכה:
דחביא מיחבא. שראשו מוטל בין כתפיו ודומה כמי שראשו שמוט אשלוישו"ד:

5. **מג, ב**

"וּבַעֲלֵי חֲטָרוֹת - **רַבִּי יְהוּדָה** מַכְשִׁיר.
וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין".

דְּאִית בֵּיהּ עָצָם - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּפָסְלָא.
כִּי פְּלִיגִי - דְּלֵית בֵּיהּ עָצָם,
מָר סָבַר: הָא אֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן,
וּמָר סָבַר: קַרְקוֹרָא דְּבִישְׁרָא בְּעָלְמָא הוּא.

רש"י
קרקורא. חתיכה:

6. מג, ב

"הַקֵּרֵחַ - פָּסוּל.
[אֵיזֶהוּ קֵרֵחַ?
כָּל שֶׁאֵין לוֹ שִׁיטָה שֶׁל שֵׂעָר מוּקֶפֶת מֵאוֹזֶן לְאוֹזֶן"].

אָמַר רָבָא:
לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ לְאַחֲרָיו וְיֵשׁ לוֹ לְפָנָיו,
אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְאַחֲרָיו - כָּשֵׁר,
וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאַחֲרָיו וְאֵין לוֹ לְפָנָיו.

וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי אַסֵּיפָא:
"וְאִם יֵשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר".

אָמַר רָבָא:
לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאַחֲרָיו וְאֵין לוֹ לְפָנָיו,
אֲבָל יֵשׁ לוֹ בֵּין לְאַחֲרָיו בֵּין לְפָנָיו - פָּסוּל,
וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְפָנָיו וְאֵין לוֹ לְאַחֲרָיו,
וּדְאֵין לוֹ כְּלָל - דְּפָסוּל.

רש"י

לא שנו אלא שאין לו. שיטה של שער מקפת מאזן לאזן לאחריו ויש לו לפניו: אבל יש לו לאחריו ולפניו כשר וכל שכן שיש לו לאחריו ואין לו לפניו. דטפי הוי נוי בשיש לו לאחריו ולא לפניו יותר מכשיש לו סביב כל הראש ובאמצע הוי קרח:
ואיכא דמתני לה אסיפא. דמתני' לא שנו דיש לו כשר אלא שיש לו לאחריו שיטה מקפת מאזן לאזן ולא לפניו אבל יש לו נמי לפניו פסול וכ"ש שאין לו כלל:

7. מג, ב

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
הַקַּרְחָנִין,
וְהַנַּנָּסִין,
וְהַזַּבְלָגִין - פְּסוּלִין,
לְפִי שֶׁאֵינָן שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

קַרְחָנִין תָּנֵינָא, נַנָּסִין תָּנֵינָא!

זַבְלָגִין אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְאַשְׁמוּעִינַן.
וּמַהוּ דְּתֵימָא: מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן.

וְהָא כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן - אִיתָּנָא קָתָנֵי:
"וְשֶׁנִּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו - פָּסוּל, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן"!

מַהוּ דְּתֵימָא: תָּנֵי חֲדָא, וְהוּא הַדִּין לְכוּלְּהוּ.

וְהָא כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא מִיהֲדַר וּמִיתְנָא - קָא הָדַר וְתָנֵי:
"וְשֶׁנִּיטְּלוּ שִׁנָּיו - פָּסוּל, מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן"!

אֶלָּא, לְאַפּוּקֵי מֵהָא דְּתַנְיָא,
דְּתַנְיָא:
"הַקַּרְחָנִין,
וְהַנַּנָּסִין,
וְהַזַּבְלָגִין - בְּשֵׁרִים,
וְלֹא אָמְרוּ: "פָּסוּל", אֶלָּא מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן".

מַאן הַאי תַּנָּא?

רַבִּי יְהוּדָה הִיא,
דְּתַנְיָא:
"**רַבִּי יְהוּדָה** אוֹמֵר:
"הַכֹּהֲנִים"[269] (ויקרא א, ח) - לְרַבּוֹת הַקַּרְחָנִין".

רש"י

זבלגין. שעיניהם זבות וזולגות מים:
ננסין תנינא. במתני' הקפח והננסין והחרש:
זבלגנים איצטריכא ליה. דלא תנן:
ומהו דתימא כו'. כלומר והנך נמי איצטריכו דמהו דתימא הא דפסיל להו במתניתין משום מראית העין פסיל להו ולא עברו בעשה אי פלחי להכי אשמעינן רבי יוחנן דמשום שאינו שוה בזרעו של אהרן:
ריסי עיניו. שערו שבבבת העין:
והוא הדין לכולהו. מבעלי חטרות ואילך דסד"א הא דאפיקנא ממי שאינו שוה בזרעו של אהרן לעיל לא קאי אלא אכילון וליפתן ומקבן והנך דבבא קמייתא: והא כל היכא דאיכא אחריתי משום מראית העין הדר תני ליה דקתני סיפא ושניטלו שיניו כו'. ומהיא ידענא דרישא דתנא מראית העין לא קאי אלא אנשרו ריסי עיניו דאי אכולהו קאי למה ליה למיהדר ומיתנא אלא. הא דאתא ר' יוחנן:
לאפוקי מהאי תנא אתא. דלא פסיל להו אלא משום מראית העין וקמ"ל רבי יוחנן דהלכתא כמתניתין דפסלא להו משום דאין שוין בזרעו של אהרן:
הכהנים. וערכו בני אהרן הכהנים (ויקרא א):
לרבות את הקרחנים. שכשרים לעבודה על פסוק זה מצאתיה בתורת כהנים:

[269] וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ

8. **מג, ב**

מַתְנִיתִין

אֵין לוֹ גְּבִינִין,
אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא גְּבִין אֶחָד - זֶהוּ "גִּבֵּן"[270] (ויקרא כא, כ) הָאָמוּר בַּתּוֹרָה.

רַבִּי דוֹסָא אוֹמֵר:
שֶׁגְּבִינִין שׁוֹכְבִין.

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר:
שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שִׁדְרָאוֹת.

גְּמָרָא

וְ"גִּבֵּן" - דְּאֵין לוֹ מַשְׁמַע?!
וּרְמִינְהוּ:
""גִּבֵּן" - שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּבִינִין הַרְבֵּה.
אֵין לוֹ גְּבִינִין,
אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא גְּבִין אֶחָד - מְנַיִן?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ גִּבֵּן""!

אָמַר **רָבָא**:
זֶהוּ מְדֻרַּשׁ "אוֹ גִּבֵּן".

רש"י

מתני'
גבינים. שורציל"ש:
שגבינין שוכבין. ששערות גביניו גדולים ומוטלין על פניו:

גמ'
גבינים הרבה. ששני גבות עיניו מצטרפות ואין הפרש חלק בין זו לזו:
זהו מדרש או גבן. והכי קאמר זהו או גבן האמור בתורה (שם כא) ור' דוסא פליג עליה ולא דריש או:

[270] אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק אוֹ תְּבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָּרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מָרוֹחַ אָשֶׁךְ

9. מג, ב

"**רַבִּי דּוֹסָא** אוֹמֵר:
שָׁגְבִינִין שׁוֹכְבִין.

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר:
שָׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שִׁדְרָאוֹת".

לְמֵימְרָא: דְּחַיֵּי.
וְהָא אִיתְּמַר:
הַמַּפָּלֶת בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שִׁדְרָאוֹת,
וְאָמַר **רַב**:
בְּאִשָּׁה - אֵינוֹ וָולָד,
בִּבְהֵמָה - אָסוּר בַּאֲכִילָה!

כְּבָר רָמָא נִיהֲלֵיהּ **רַב** שִׁימִי בַּר חִיָּיא לְ**רַב**,
וְאָמַר לֵיהּ:
שִׁימִי אַתְּ?!
אֶלָּא בְּשֶׁשִּׁדְּרָתוֹ עֲקוּמָה.

רש"י

למימרא דחיי. מי שיש לו ב' גבין ושתי שדראות דפסיל ר' חנינא בן אנטיגנוס:
אינו וולד. ואינה טמאה לידה:
אסור באכילה. כנבילה דנפל הוא וכמת דמי ולא מהניא ליה שחיטה:
כבר רמא ניהליה. במסכת נדה:
שימי את. חכם גדול כמותך אינו יודע לתרץ מתני' דמשמע חיי לאו בשני גבנין ממש קאמר אלא ששדרתו עקומה ומיחזי כגבין ושדראות הרבה וכי קאמינא אנא בשני גבין ממש:

10. מג, ב – מד, א

מַתְנִיתִין

הֶחָרוּם - פָּסוּל.

אֵיזֶהוּ חָרוּם?

הַבּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו בְּאַחַת.

שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה,
וּשְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה,
עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה,
רוֹאֶה אֶת הַחָדָר וְאֶת הָעֲלִיָּיה בְּאֶחָד,
סָבֵי שָׁמֶשׁ,
וְהַזַּגְדָּן,
וְהַצִּירָן.

וְשָׁנְשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו - פָּסוּל,
מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן.

גְּמָרָא

תָּנוּ רַבָּנַן:

"חָרוּם"[271] (ויקרא כא, יח) - שֶׁחוֹטְמוֹ שָׁקוּעַ.

חוֹטְמוֹ סוֹלֵד,
חוֹטְמוֹ בּוֹלֵם,
חוֹטְמוֹ נוֹטֵף - מִנַּיִן?

תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ חָרוּם".

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר:
אֵין "חָרוּם" אֶלָּא הַבּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו בְּאַחַת.

אָמְרוּ לוֹ:
מד,א הִפְלַגְתָּ, ^אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו בְּאַחַת".

רש"י

מתני'
הכוחל שתי עיניו כאחת. שאין לו כלל חוטם בין שתי עיניו וכשהוא כוחל עיניו במכחול יכול למשוך המכחול מעין לעין ואין החוטם מעכבו:
שתי עיניו למעלה. כדמפרש בגמרא:
סכי שמש. שאינו יכול להסתכל כנגד החמה:
זגדן וציירן. מפרש בגמ':
ריסי עיניו. שערות שבבבת עיניו:
מפני מראית העין. אנשרו ריסי עיניו קאי:

גמ'
שקוע. למעלה בין עיניו:
סולד. רטיי"ה שקצר באורכו:
בולם. נסתמו נקביו:
נוטף. ארוך ותלוי מלמטה משפתו:
הפלגתה. יותר מדאי אמרת אע"פ שאינו משוקע כל כך הוי חרום:

[271] כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֻם אוֹ שָׂרוּעַ

11. **מד, א**

"שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה,
שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה".

מָה "שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה, שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה"?
אִילֵימָא: "שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה" - דְּחָזֵי לְמַעְלָה,
"שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה" - דְּחָזֵי לְמַטָּה,
"עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה,
וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה" - דַּחֲזַאי עֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה,
הַיְינוּ: "רוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה בְּאַחַת"!

אֶלָּא:
"שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה" - דְּקָיְימָן לְמַעְלָה,
"שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה" - דְּקָיְימָן לְמַטָּה,
"עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה" - דְּקָיְימִי עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה,
וְקָיְימִי כְּסִדְרָן נַמִי, "וְרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה בְּאַחַת".

מְנָא הָנֵי מִילֵי?

דְּתָנוּ רַבָּנַן:
"'בְּעֵינוֹ'[272] (ויקרא כא, כ) - כָּל מַה שֶׁבְּעֵינוֹ.
מִבָּאן אָמְרוּ:
שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה,
שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה,
עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה,
וְרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה בְּאַחַת,
אוֹ שֶׁמְּדַבֵּר עִם חֲבֵירוֹ, וְאַחֵר אוֹמֵר: לִי רוֹאֶה".

רש"י

דחזיין למעלה. שעומדות במקומן בסדר אבל כל שעה רואות למעלה: חדר למטה עלייה למעלה:
דקיימן למעלה. בגובה המצח שלא כשאר בני אדם:
וקיימן כסדרן. כלומר והינן עומדות במקומן כסדר אבל רואה את החדר ואת העליה שעינו אחת רואה למעלה ועינו אחת רואה למטה:
בעינו. תבלול בעינו דהוה ליה למכתב דק תבלול ואנא ידענא דלא שייכא אלא בעין:

[272] אוֹ גַבֵּן אוֹ דַק אוֹ תְּבַלְבֵּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָּרַב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אַשָּׁךְ

12. מד, א

תָּנוּ רַבָּנַן:
"עִוֵּר"[273] (ויקרא כא, יח) - בֵּין סוּמָא בְּשִׁתֵּי עֵינָיו, בֵּין סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו.
חֲוָרְוָר, וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין - מְנַיִן?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ עִוֵּר".

אָמַר רָבָא:
לָמָּה לִי דִּכְתָב רַחֲמָנָא:
"אִישׁ", "עִוֵּר", "דַּק", "תְּבַלּוּל", "בְּעֵינוֹ"?
צְרִיכִי,
דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא: "עִוֵּר" - מְשׁוּם דְּלֵיתְנְהוּ כְּלָל,
אֲבָל חֲוָרְוָר וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין, דְּאִיתְנְהוּ בֵּיהּ - לֹא,
כְּתַב רַחֲמָנָא: "אִישׁ".
וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "אִישׁ" - מְשׁוּם דְּלָא קָא חָזֵי כְּלָל,
אֲבָל מַחְסוֹרְיָיתָא - לֹא,
כְּתַב רַחֲמָנָא: "דַּק".
וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא: "דַּק" - מְשׁוּם דְּמִחַסְּרָן,
אֲבָל מְבַלְבְּלִיתָא - לֹא,
כְּתַב רַחֲמָנָא: "תְּבַלּוּל".
וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא: "תְּבַלּוּל" - מְשׁוּם דְּמְבַלְבְּלָן,
אֲבָל מְשׁוּם מְשַׁנְיוּתָא - לֹא,
כְּתַב רַחֲמָנָא: "בְּעֵינוֹ".

אָמַר רָבָא:
הִלְכָךְ, כָּל מֵחַמַת כַּהֲיוּתָא - אָתְיָא מִ"אִישׁ",
מַחְסוֹרְיָיתָא - מִ"דַּק",
מְבַלְבְּלִיתָא - מִ"תְּבַלּוּל",
מְשַׁנְיוּתָא - מִ"בְּעֵינוֹ".

רש"י

איש עור. מריבויא דאיש:
עור. משמע שניטלו עיניו וליתנהו כלל:
מחסורייתא. שחסרה מראיתו אבל רואה מקצת:
דק. טיילי"א מחסרת המראה ואינו ניטל:
מבלבליתא. לבן הפוסק בסירה ונכנס בשחור ואינו מקצר המראית כלל:
משונייתא. שמשונות במעמדן כגון למעלה או למטה או רואה חדר ועלייה כאחת:
כהיותא. דאינו רואה:
אתיא מאיש. דהני חורוור והמים הקבועין כהיותא נינהו ומפיק להו תנא דברייתא מאיש:

[273] כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֻם אוֹ שָׂרוּעַ

13. מד, א

"סָנֵי שָׁמֶשׁ".

תָּנֵי **רַב יוֹסֵף**:
"סָנֵי שָׁמֶשׁ".

"זַגְדָיָין".

מַתְנֵי **רַב הוּנָא**:
חַד מִדִּידַן, וְחַד מִדִּידְהוּ.
וְאִיקְפַּד **רַב יְהוּדָה**.

מֵיתִיבִי:
"שְׁבַבְנָא - שָׁגְבִינָיו שׁוֹכְבִים.
זַגְדּוּם - אֶחָד שָׁחוֹר וְאֶחָד לָבָן"!

תָּנָא, כָּל זוּגָא דְּלָא שָׁוֵי לַהֲדָדֵי - "זַגְדּוּם" קָרֵי לֵיהּ.

רש"י

סכי שמש תני רב יוסף סני שמש. ששונא את השמש ואינו יכול לראות מקום שחמה זורחת שם:
חד מדידהו וחד מדידן. שיש לו עין אחת דומה לעין אלו היושבין נגדי ועין אחת שלי רב יהודה היה יושב כנגדו והיו עיניו משונות:
שכבנא. שגביניו ארוכין ושוכבין על עיניו:

14. מד, א

"הַצִּירָן".

"עֵינָיו תְּרוּטוֹת,
וְצִירָנִיּוֹת,
דּוֹמָעוֹת,
דּוֹלְפוֹת,
טוֹרְדוֹת".

תָּנָא:
"הַזָּוִיר,
וְהַלּוּפִּין,
וְהַתָּמִיר".

"זָוִיר" - דִּמְזַוֵּר עֵינֵיהּ.
"לוּפִּין" - דִּנְפִישִׁין זִיפֵּיהּ.
"תָּמִיר" - שֶׁתָּמוּ זִיפִּין.

וְהָנֵי, גַּבֵּי מוּמִין תָּנוּ לְהוּ?!
וְהָתְנַן:
"שֶׁנִּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו - פָּסוּל, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן"!

לָא קַשְׁיָא:
הָא - דְּאִשְׁתְּיוּר גַּרְדּוֹמֵי,
הָא - דְּלָא אִישְׁתְּיוּר גַּרְדּוֹמֵי.

רש"י

תרוטות. עגולות:
וצירניות. עגולות יותר מתרוטות:
דומעות. מעט:
דולפות. יותר מדומעות:
טורדות. יותר מדולפות כמו (משלי כז) דלף טורד:
תנא אף הזריין ולופיין והתומיין. הוי מום דמזורדן עיניו:
והא גבי מומין תני להו. להאי תומיין מי הוי מום והא לא פסיל ליה מתני' אלא משום מראית העין:
אישתייר גרדומי. שרשין לא הוי מום אלא משום מראית העין:

15. מד, א

מַתְנִיתִין

עֵינָיו - גְּדוֹלוֹת בְּשֶׁל עֵגֶל,
אוֹ קְטַנּוֹת בְּשֶׁל אַוָּז.

גּוּפוֹ - גָּדוֹל מֵאֵבָרָיו,
אוֹ קָטָן מֵאֵבָרָיו.

חוֹטְמוֹ - גָּדוֹל מֵאֵבָרָיו,
אוֹ קָטָן מֵאֵיבָרָיו.

הַצּוֹמֵם,
וְהַצּוֹמֵעַ.

אֵיזֶהוּ "צוֹמֵעַ"?

כָּל שֶׁאָזְנָיו קְטַנּוֹת.

וְ"הַצּוֹמֵם"?

כָּל שֶׁאָזְנָיו דּוֹמוֹת לִסְפוֹג.

שִׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה,
הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה - הֲרֵי זֶה מוּם.

וְשֶׁנִּשְׁרוּ שִׁינָיו - פָּסוּל,
מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן.

גְּמָרָא

אָמַר **רַב**:
מֹשֶׁה רַבֵּינוּ - עֶשֶׂר אַמּוֹת הָיָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן" (שמות מ, יט),
מִי פְּרָשׂוֹ?
מֹשֶׁה רַבֵּינוּ פְּרָשׂוֹ.
וּכְתִיב: "עֶשֶׂר אַמּוֹת אוֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ" (שמות כו, טז).

אָמַר לֵיהּ **רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא** לְ**רַב**:
אִם כֵּן, עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּעַל מוּם,
דִּתְנַן:
"גּוּפוֹ גָּדוֹל מֵאֵבָרָיו,
אוֹ קָטָן מֵאֵבָרָיו"!

אָמַר לֵיהּ:
שִׁימִי, בְּאַמָּה שֶׁל קָרֶשׁ קָאָמַר.

רש"י

מתני'
מאבריו. כגון ידיו ורגליו ושוקיו:
צימם צימע. במתני' מפרש לה:
לספוג. שכווצות וסתומות:

גמ'
עשר אמות. קס"ד באמה שלו:
בעל מום. דגופו גדול מזרועותיו דהא כל אדם אין גופו אלא שלש אמות באמתו:
באמה של קרש קאמינא. דהיינו עשר אמה באמה של קרשים דאורך הקרשים לא נמדד באמתו של משה והא דאמרן בפירקא דלעיל (דף מ.) אחת יתירה על של משה חצי אצבע לאו בשל משה ממש קאמר דודאי של משה היתה יתירה מאד על אותה של קדש שתיקן משה:

16. **מד, א**

"חוֹטְמוֹ גָּדוֹל מֵאֵבָרָיו,
אוֹ קָטָן מֵאֵיבָרָיו".

תָּנָא:
"בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה".

רש"י

כאצבע קטנה. אם חוטמו גדול לפי שאר אברין יותר מדאי כשיעור רוחב אצבע קטנה הוי מום היכי משערינן ליה מודדין חוטמו לחוטם בני אדם הארוכין בגופן כמוהו:

17. **מד, א**

"הַצִּימֵם,
וְהַצִּימֵעַ".

תָּנָא:
"אַף הַצִּימֵחַ".

לָא הֲוּוּ יָדְעִי רַבָּנַן מַאי "צִימֵּחַ".
שְׁמַעוּ לְהַהוּא טַיָּיעָא דַּהֲוָה קָאָמַר: מַאן דְּבָעֵי צִימֵּחַ?
וְאִישְׁתַּכַּח גַּדְיָא חֲזִיזָא.

אָמַר **רַב חִסְדָּא**:
עַז שֶׁאֵין לָהּ קַרְנַיִם,
וְרָחֵל שֶׁיֵּשׁ לָהּ קַרְנַיִם - כְּשֵׁרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ.

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי:
"יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן בְּמוּמִין, וְאֵינָן בְּמוּמִין,
וְשׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם בַּמִּקְדָּשׁ,
אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה,
וְאֵלּוּ הֵן: עֵז שֶׁאֵין לוֹ קַרְנַיִם,
וְרָחֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְנַיִם,
וְהַצִּימֵּחַ,
וְהַצִּימֵּם,
וְהַצּוֹמֵעַ".

רש"י

חזיזא. אזניו ארוכות מאד עד שתכופות למטה:
במקדש. דלא הוי מום:
והצמח והצימם והצמע. ומתניי' דחשיב להו באדם מומין קאמר לפי שאינו שוה בזרעו של אהרן:

18. מד, א

אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַמֵּימָר:
נִטְּלוּ קַרְנוֹתָן, וְזַכְרוּתָן עִמָּהֶן - פְּסוּלָה,
וְאֵין פּוֹדִין עֲלֵיהֶם.
נִטְּלוּ טְלָפַיִם, וְזַכְרוּתָם עִמָּהֶן - פְּסוּלִין,
וְנִפְדִּין עֲלֵיהֶם.

מֵיתִיבִי:
"נִטְּלוּ קַרְנַיִן וּטְלָפַיִן, וְזַכְרוּתָן עִמָּהֶן - פְּסוּלִין,
וְנִפְדִּין עֲלֵיהֶן"!

לָא קַשְׁיָא:
הָא - דְּאִיתְעֲקוּר אִיתְעֲקוּרֵי,
הָא - דְּאִיגּוּם אִיגּוּמֵי.

וּדְאִיגּוּם אִיגּוּמֵי - פָּסוּל?!
וּרְמִינְהוּ:
"פָּרָה שֶׁקַּרְנֶיהָ וּטְלָפֶיהָ שְׁחוֹרִים - יָגוֹד"!

תַּרְגְּמָהּ זְעֵירִי:
מֵעִילָּוֵי זַכְרוּת.

רש"י

זכרותן. היינו עצם התחוב בתוך הקרניים: זכרות הטלפים היינו עצם שבתוך הטלפים דזו היא כף הרגל:
ואין נפדין עליהם. אם בהמת שאר קדשים שאינה בכור אינה נפדית בכך דלא הוי מום גמור אלא לאיפסולי:
ונפדית עליהן. וקשיא לרב חסדא דאמר אין נפדין:
ברייתא דקתני בדעקור איעקורי. קרנים ושרשי הזכרות ונראית גומא בראש:
רב חסדא דאיגום איגומי. נחתכין מלמעלה ושרשיו נשארו:
ודאיגום איגומי. מי שייך בה אפילו פסלות:
פרה. אדומה:
יגוד. יחתוך כמו (דניאל ד) גודו אילנא:
תרגמה זעירי. האי [דקתני] יחתוך מעילווי זכרותייהו שיש בחודו של קרן כשתים ושלש אצבעות שאין זכרות מגיע שם ואם השחרות אין מגיע עד מקום הזכרות יחתוך אבל יותר מכאן פסולה:

19. מד, ב

רש"י

מד,ב **מַתְנִיתִין**

דְּדִין שׁוֹבְבִין בְּשֶׁל אִשָּׁה,
בְּרֵיסוֹ צָבָה,
טִיבּוּרוֹ יוֹצֵא,
נִבְּפָה, אֲפִילּוּ אַחַת לְיָמִים,
רוּחַ קַצְרָה בָּאָה עָלָיו,
הַמְּאוּשְׁבָּן,
וּבַעַל גֶּבֶר.

גְּמָרָא

אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא:
מַשְׁתִּינִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים,
וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים.

וְתַנְיָא נַמִּי הָכִי:
"מַשְׁתִּינִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים,
וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים.

וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּיקֵּשׁ לְהַשְׁתִּין מַיִם, וְלֹא הִשְׁתִּין,
וְנִמְצָא בְּרֵיסוֹ צָבָה".

שְׁמוּאֵל אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ בְּשַׁבְתָּא דְּרִגְלָא, נְגַדוּ לֵיהּ גְּלִימָא.
אֲתָא לְקַמֵּיהּ דַּאֲבוּהּ,
אָמַר לֵיהּ: אֶתֵּן לָךְ אַרְבַּע מְאָה זוּזֵי, וְזִיל אַהֲדַר עוֹבָדָא,
אַתְּ - דְּאֶפְשָׁר לָךְ,
דִּלְאֹ אֶפְשָׁר לֵיהּ - לִיסְתַּכַּן.

מַר בַּר רַב אַשִׁי אִיצְטְרִיךְ אַגּוּדָא גַּמְלָא, אַשְׁתִּין.
אָמְרוּ לֵיהּ: חֲמָתָךְ קָאָתְיָא!
אָמַר לְהוּ: בְּאוּדְנָהּ.

["וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּיקֵּשׁ לְהַשְׁתִּין מַיִם, וְלֹא הִשְׁתִּין,
וְנִמְצָא בְּרֵיסוֹ צָבָה"].

וְתֵיפּוֹק לִי מִשּׁוּם עַלְקָא!

בְּשׁוֹתֶת.

מתני׳
דדין שובבין. גדולים:
נכפה. נופל מחמת חולי:
אחת לימים. שאינו נופל אלא פעם אחת לימים שתבא לזמן קבוע:
רוח קצרה. רוח שד:
מאושבן. ביציו גדולים:
בעל גבר. גידו גדול:

גמ׳
ואין שותין מים. דדרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ובשתיה אבל להטיל מים לא ליהוי צנוע שמא ימתין ויסתכן:
איצטריכא ליה. להטיל מים:
בשבתא דריגלא. שלשים יום קודם הרגל דשואלין ודורשין בהלכות הרגל כדאמרינן במגילה (דף ד.):
נגדו ליה גלימא. פרסו סדין בינו לבין העם:
אהדר עובדא. דרוש שאסור להמתין מלהטיל מים עד שיהא לו צניעות:
את דאפשר לך. לפרוש סדין לפי שחשוב אתה:
ואי ליצטרך אינש אחרינא דלא אפשר ליה. וימתין עד שילכו העם ויסתכן ויהא עקור:
חמתך. חמותך:
באודנה. אפילו בתוך אזנה הייתי מטיל מים אם לא היה לי מקום אחר קודם שאמתין וכ״ש בפניה:
ותיפוק לי משום עלקא. דקתני לעיל שבקש להשתין ולא השתין ונמצא כריסו צבה ממאי דמשום המתנה הוה ליה דלמא עלקא שתה שקורין שנשוא״ה לפיכך צבה כריסו:
בשותת. שאינו יכול להטיל מים יפה לאחר כן אלא שותת טיפין טיפין דודאי מחמת עיכוב שתן הוה ליה:

20. מד, ב

תָּנוּ רַבָּנַן:
"שְׁנֵי נְקָבִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם:
אֶחָד - מוֹצִיא שֶׁתֶן,
וְאֶחָד - מוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע.
וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה אֶלָּא כִּקְלִיפַּת הַשּׁוּם.
בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם נִצְרָךְ, אִם נִקְּבוּ זֶה לְתוֹךְ זֶה - נִמְצָא עָקָר".

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ:
מַאי דִּכְתִיב: "לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ" (דברים ז, יד)?
אֵימָתַי "לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר"?
בִּזְמַן שֶׁ"בִּבְהֶמְתֶּךָ".

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי:
"לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר" - מִן הַתַּלְמִידִים.
"וְעֲקָרָה" - שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּפִלָּתְךָ עֲקוּרָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם.
אֵימָתַי?
בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עַצְמְךָ כִּבְהֵמָה.

אָמַר רַב פַּפָּא:
לֹא יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם, לֹא עַל כְּלִי חֶרֶס,
וְלֹא עַל מָקוֹם קָשֶׁה.

דְּאָמַר רַב:
הָנֵי מְדוֹרֵי דְּבָבֶל - מְהַדְּרִי מַיָּא לְעֵין עִיטָם.

אָמַר אַבָּיֵי:
הָא אִיתְּתָא, לָא תְּקוּם לְהֶדְיָא בְּאַנְפֵּי יְנוּקָא.
אַגִּיסָא - לֵית לָן בָּהּ.

תַּנְיָא:
"רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
עַמּוּד הַחוֹזֵר - מֵבִיא אָדָם לִידֵי הִדְרוֹקָן.
סִילוֹן הַחוֹזֵר - מֵבִיא אָדָם לִידֵי יֵרָקוֹן".

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב קְטִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ:
דָּם רָבָה - שְׁחִין רָבָּה.
שִׁכְבַת זֶרַע רַבָּה - צָרַעַת רַבָּה.
צוֹאָה רַבָּה - הִדְרוֹקָן רָבָּה.
מֵי רַגְלַיִם רָבִין - יֵרָקוֹן רָבָּה.

רש"י

בזמן שבבהמתך. שתשים עצמך כבהמה שלא תהא צנוע בהטלת מים:
שלא תהא תפלתך עקורה כו'. וכשתתפלל [על בנים] תהא נשמעת תפלתך:
כבהמה. שלא תמתין מלהטיל מים:
לא על (גב) כלי חרס. בתוך עביט של מימי רגלים לפי שמשליכין אותו בנהר בסמוך להם ונהרות בבל הולכין ומתעכבין בעין עיטם כדמפרש:
ולא על מקום קשה. שאינן בולעין וצפין על הקרקע עד שנשטפין למקום מדרון ונופלין לנהר:
ואמר רב הנך מדורי דבבל. מקומות מדרון שבבבל:
מהדרי לעין עיטם. שבו כ"ג טובל ביוה"כ כדאמרי' במסכת יומא בפרק ג' (דף לא.):
לא תיקום להדיא באפי ינוקא. כשהיא מטלת אל תעמוד ממש כנגד התינוקות דחוצפתא היא:
[אגיסא]. אם לצד אחר שאין משתנת בפני התינוק ל"ל בה:
עמוד. גדולים:
הדרוקן. חולי מעיים:
סילון. קטנים:
דם רבה שחין רבה. המרבה דם שאינו מקיז מרבה שחין:
שכבת זרע רבה. מי שיש לו אשה ואינו משמש מטתו מרבה צרעת:

21. **מד, ב**

"רוּחַ קַצְרִית בָּאָה עָלָיו".

מַאי נִיהוּ?

תָּנָא:
"רוּחַ בֶּן נְפָלִים בָּאָה עָלָיו".

"הַמְאוּשְׁבָּן,
וּבַעַל גֶּבֶר".

תָּנָא:
"מְשׁוּבָּן - בַּבֵּיצִים,
וּבַעַל גֶּבֶר - בַּגִּיד".

תָּנָא:
"מְשׁוּבָּן - זֶה הַקַּיָּין,
הַגַּרְבָּתָן - זֶה בַּעַל קִיק.
קַיָּין - בַּבֵּיצִים,
גַּרְבָּתָא - בַּגִּיד".

וְעַד כַּמָּה?

מַתְנֵי **רַב** יְהוּדָה:
עַד רְכוּבָה.

תַּנְיָא:
"**רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** אוֹמֵר:
עַד רְכוּבָה - פָּסוּל,
לְמַעְלָה מִן רְכוּבָה - כָּשֵׁר".

אִיכָּא דְּאָמְרִי:
"עַד רְכוּבָה - כָּשֵׁר,
לְמַטָּה מִן הָרְכוּבָה - פָּסוּל".

רש"י

נפלים רוח שטות ע"י שד זהו בן נפילים נוויטו"ן:
הקיין. היינו משובן:
הגרבתן. היינו מין בעל גבר:
בביצים. שביציו גדולים:
בגיד. שגידו גדול:
ועד כמה. יגדל הגיד שיהא פסול:

22. מד, ב

מַתְנִיתִין

אֵין לוֹ בֵּיצִים,
אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת - הֲרֵי זֶה "מְרוֹחַ אָשֶׁךְ"[274] (ויקרא כא, כ) הָאָמוּר בַּתּוֹרָה.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר:
כָּל שֶׁנִּימּוֹחוּ אֵשָׁיו.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
כָּל שֶׁרוּחַ בָּאֵשָׁיו.

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר:
כָּל שֶׁמַּרְאָיו חֲשׁוּבִין.

גְּמָרָא

קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל:
הָא "חָסַר אָשֶׁךְ" מִיבָּעֵי לֵיהּ!

תָּנֵי: "שֶׁנִּמְרְחוּ אֵשָׁיו".

קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא:
הַאי "מְמֹרוֹחַ אָשֶׁךְ" מִיבָּעֵי לֵיהּ!

תָּנֵי: "שֶׁהָרוּחַ בָּאֵשָׁיו".

קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס:
הַאי "רוּחַ אָשֶׁךְ" מִיבָּעֵי לֵיהּ!

תָּנֵי: "שֶׁמַּרְאָיו חֲשׁוּבִין".
קָסָבַר: גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין.

הַיְינוּ "כּוּשִׁי"!

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס לָא תָּנֵי "כּוּשִׁי".

רש"י

מתני'
שנמרחו אשכיו. שנימוחו ביציו:
שהרוח באשכיו. שביציו נפוחים:
שמראיו חשוכים. שהוא שחור ככושי ולא בביצים משתעי כלל:

גמ'
קשיא ליה לר' ישמעאל. כלומר להכי פליג רבי ישמעאל את"ק משום דקשיא ליה א"כ דבשאין לו ביצים מישתעי קרא חסר אשך מיבעי ליה:
תני שנמרחו אשכיו. להכי תני ר"י שנמרחו אשכיו:
ממרוח אשך מיבעי ליה. דהא מ"ם דמרוח משמשת היא:
גורעין ומוסיפין. גורעין חי"ת ממרוח ואלף מאשך ומוסיפין ח' במקום אלף על אשך ואלף במקום חי"ת על מרוח והוי מרואו חשך:
היינו כושי. וכושי בהדיא קתני מתני (לקמן מה.) הכושי והגיחור:

[274] אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק אוֹ תִּבַלְבֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָּרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ

23. מד, ב – מה, א

מַתְנִיתִין

מַקִּישׁ בְּקַרְסוּלָיו,
וּבְאַרְכֻּבּוֹתָיו,
מה,א וּבַעַל הַפִּיקִים,
הָעִיקֵּל.

אֵיזֶהוּ "הָעִיקֵּל"?

כָּל שֶׁהוּא מַקִּיף פַּרְסוֹתָיו וְאֵין אַרְכֻּבּוֹתָיו נוֹקְשׁוֹת זוֹ לָזוֹ.

פִּיקָה יוֹצֵא מִגּוּדָּלוֹ,
עֲקֵיבוֹ יוֹצֵא לַאֲחוֹרָיו,
פַּרְסוֹתָיו רְחָבוֹת כְּשֶׁל אַווּז.

אֶצְבְּעוֹתָיו מוּרְכָּבוֹת זוֹ עַל זוֹ,
אוֹ קְלוּטוֹת לְמַעְלָה עַד הַפֶּרֶק - כָּשֵׁר,
לְמַטָּה מִן הַפֶּרֶק, וַחֲתָכָהּ - כָּשֵׁר.

הָיְתָה בָּהּ יְתֵרֶת, וַחֲתָכָהּ:
אִם יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם - פָּסוּל,
וְאִם לָאו - כָּשֵׁר.

יָתֵר בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו, שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע - **רַבִּי יְהוּדָה** מַכְשִׁיר.
וַחֲכָמִים **וַחֲכָמִים** פּוֹסְלִין.

הַשּׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו - **רַבִּי** פּוֹסֵל.
וַחֲכָמִים **וַחֲכָמִים** מַכְשִׁירִין.

גְּמָרָא

תָּנוּ רַבָּנַן:
"[275]"שֶׁבֶר רֶגֶל" (ויקרא כא, יט) - אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבֶר רֶגֶל.
מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַקִּישָׁן,
וְהָעִיקֵּל,
וְהַקִּילְבָּן?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ שֶׁבֶר רֶגֶל"".

תָּנָא:
"בַּעַל הַפִּיקִין[276],
וְהַשּׁוּפְנָר".

אָמַר **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא** אָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן**:
"בַּעַל הַפִּיקִין" - שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּסָתוֹת הַרְבֵּה.
"שׁוּפְנָר" - שֶׁאֵין לוֹ כְּסָתוֹת כָּל עִיקָּר.

רַשִׁ"י

מתני'
המקיש בקרסוליים. שארכבותיו עוקמות לחוץ וקרסוליו לפנים ונוקשין זה לזה כשהוא מהלך ובארכבותיו היינו איפכא שרגליו עקומות לחוץ ומרחיק זה מזה עד שארכבותיו מלמעלה העקומות כלפי פנים נוקשות זו לזו:
בעל הפיקין והעיקל. כדמפרש וקמפרש עיקל ברישא כל שהוא מקיף פרסותיו כשיושב ומחבר פרסות רגליו זו לזו ואין ארכובותיו נוקשות זו לזו שעוקמות כלפי חוץ:
פיקה יוצאה מגודלו. חתיכת בשר עגול כפיקה יוצאה מגודלו:
עקיבו יוצאה מאחוריו. כדמפרש בגמרא ששוקו עומד באמצע רגלו שחצי הרגל עומד בפנים וחצי לאחור:
רחבות כשל אווז. שקלושות הן כשל אווז ואין ארכן יתר על רחבן:
עד הפרק. פרק האמצעי:
למטה מן הפרק. דהיינו לצד הצפורן שמחוברין כולן וחתכה שיהו מסולקים כשר:
יתירה. אצבע יתירה:
אם יש בה עצם פסול. הואיל וחתכה שהרי הוא מחוסר אבר שנמצא בו ואם לאו כשר דלא חשיב אלא תלתול בעלמא:
ו' ו' כ"ד. מפרש לגבי קרא בגמרא אמאי נקט להו ומתני' לישנא דקרא נקט:

גמ'
הקישן. היינו המקיש בקרסוליו:
והעיקל והקילבן. היינו פיקה יוצאה מגודלו:
בעל הפיקין והשופנר גרסי':
כסתות הרבה. שאיסתמרא שלו שקורין קביל"א גדולה מאד:

[275] אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שֶׁבֶר רֶגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד
[276] מסורת הש"ס

24. **מה, א**

"פִּיקָה יוֹצֵא מִגּוּדָּלוֹ,
וַעֲקֵיבוֹ יוֹצֵא לַאֲחוֹרָיו".

אָמַר **רַבִּי אֶלְעָזָר**:
שׁוֹקוֹ יוֹצֵא בְּאֶמְצַע רַגְלוֹ.

"פַּרְסוֹתָיו רְחָבוֹת כְּשֶׁל אַוָּז".

אָמַר **רַב פַּפָּא**:
לָא תֵּימָא: דִּטְרִיפָה וְלָא סְדִיקָא,
אֶלָּא כֵּינָן דִּטְרִיפָה, אַף עַל גַּב דִּסְדִיקָא.

"אֲצָבְעוֹתָיו מוּרְכָּבוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ,
אוֹ קְלוּטוֹת [לְמַעְלָה עַד הַפֶּרֶק - כָּשֵׁר"].

תָּנוּ רַבָּנַן:
"'שֶׁבֶר יָד'[277] (ויקרא כא, יט) - אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבֶר יָד.
אֲצָבָעוֹת מוּרְכָּבוֹת[278],
אוֹ קְלוּטוֹת לְמַעְלָה מִן הַפֶּרֶק, וַחֲתָכָן.

וְהָאָמְרַתְּ: "כָּשֵׁר"!

אֶלָּא: וְלֹא חֲתָכָן.

מַנַּיִן?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ שֶׁבֶר יָד"'.

רכ"י

טריפה. קלושטנב"א:
למעלה דברייתא היינו למטה דמתני':

[277] אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד

[278] הגהות הבח ושיטה מקובצת. גירסת וילנא: (לְמַעְלָה)

25. מה, א

"הָיְתָה בּוֹ יְתֵרָת וַחֲתָכָהּ:
אִם יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם - פָּסוּל,
וְאִם לָאו - כָּשֵׁר".

אָמַר **רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה** אָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן**:
וְהוּא שֶׁנִּסְפֶּרֶת עַל גַּבֵּי הַיָּד.

תָּנוּ רַבָּנָן:
"יְתֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶצֶם, וְאֵין בָּהּ צְפוֹרֶן - מְטַמְּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא,
וּמְטַמָּא בְּאֹהֶל,
וְעוֹלָה לְמִנְיָן מֵאָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה".

אָמַר **רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה** אָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן**:
וּבְנִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד.

אָמַר **רַב חִסְדָּא**:
דָּבָר זֶה - רַבֵּינוּ הַגָּדוֹל אָמָרוֹ, הַמָּקוֹם יְהֵיֶה בְּעֶזְרוֹ:
יְתֵרֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶצֶם, וְאֵין בָּהּ צְפוֹרֶן - מְטַמְּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא,
וְאֵין מְטַמָּא בְּאֹהֶל.

אָמַר **רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה** אָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן**:
וּבְשֶׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד.

אָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן**:
עָשׂוּ דִּבְרֵיהֶם כְּדִבְרֵי נְבִיאוּת.
מַה נַּפְשָׁךְ?
אִי אֵבֶר הוּא - בְּאֹהֶל נַמִּי תְּטַמֵּא!
וְאִי לָאו אֵבֶר הוּא - בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא נַמִּי לָא לִיטְמֵי!

אָמַר **רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא**:
מִשּׁוּם עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה נָגְעוּ בָּהּ.

רַב פַּפָּא אָמַר:
גִּיזְרָה שָׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת אַטּוּ נִסְפֶּרֶת.

אִי הָכִי,
שָׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת - בְּאֹהֶל נַמִּי תְּטַמֵּא!

עֲבַדוּ רַבָּנָן הֵיכֵירָא,
כִּי הֵיכִי דְּלָא לִישְׁרְפוּ עֲלַיְיהוּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים.

רש"י

ובנספרת על גב היד. שנספרת עם שאר האצבעות שעומדת בשורתן בההיא קתני מתני' דחשיב אבר:
אם היה בה עצם ואין צפורן. רבותא נקט אע"ג דאין בה צפורן חשיב אבר אם נספרת ע"ג היד:
מטמא במגע ובמשא ובאהל. וכגון שיש בה בשר קצת ולא כזית דאי הוה בה כזית בשר אפי' אינה נספרת או אין בה עצם נמי הוה מטמא באהל דהא כזית מן המת מטמא באהל ואי לא הוה בשר כלל אפילו נספרת נמי דחשיב אבר לא מטמא באהל דאין עצמות מטמאין באהל אלא רוב בנין או רוב מנין או רובע הקב אבל השתא דאיכא מקצת בשר מטמא אע"ג דליכא כזית הואיל ונספרת על גב היד דחשיב אבר דהכי אמרינן במס' נדה בפרק יוצא דופן (דף מג:) האברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן הנבילה ופחות מכזית מן המת:
ועולה למנין קכ"ה. אם אין בה בשר עולה למנין קכ"ה דזהו רוב מנין אברי המת דאברי המת רמ"ח ורוב מנינו של מת מטמא באהל ובנספרת דאי לא קיימא בשורת האצבעות לא חשיב אבר הואיל ואין בה צפורן:
רבינו הגדול. רב:
ואינה מטמאה באהל. ובאינה נספרת כדמפ' דאיכא תרתי לגריעותא אין בה צפורן ואינה נספרת אבל יש בה צפורן מטמאה ואע"ג דאינה נספרת והכי תנן בפ' בא סימן (שם דף מט.):
כדברי נביאות. שאין צריכין ליתן טעם לנבואתן לפי שבלא טעם שומעים להם כך הם לא נתנו טעם לדבריהם:

26. מה, א

תְּנַן הָתָם:
"רוֹב בְּנָיְנוֹ,
וְרוֹב מְנָיְנוֹ שֶׁל מֵת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ רוֹבַע,
טְמֵאִין".

תָּנוּ רַבָּנַן:
"אֵיזֶהוּ רוֹב בְּנָיְנוֹ?

שְׁנֵי שׁוֹקַיִם וְיָרֵךְ אֶחָד,
הוֹאִיל וְרוֹב גּוּבְהוֹ בְּגָדוֹל.

אֵיזֶהוּ רוֹב מְנָיְנוֹ?

מֵאָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה".

אָמַר לֵיהּ **רָבִינָא** לְרָבָא:
תַּנָּא, מְנָיְנָא אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן?!

קָא מַשְׁמַע לָן, כִּדְתַנְיָא:
"חָסֵר, שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא מָאתַיִם,
וְיָתֵר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מָאתַיִם וּשְׁמוֹנִים וְאֶחָד - בּוּלָּן עוֹלִין לְמִנְיָן מֵאָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה".
זִיל בָּתַר רוּבָּא דְּאֵינָשֵׁי.

אָמַר **רַב יְהוּדָה** אָמַר שְׁמוּאֵל:
מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידָיו שֶׁל **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שֶׁשָּׁלְקוּ זוֹנָה אַחַת שֶׁנִּתְחַיְּבָה שְׂרֵיפָה לַמָּלָךְ,
בָּדְקוּ וּמָצְאוּ בָּהּ מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם.
אָמַר לָהֶם: שָׁמָּא בְּאִשָּׁה בְּדַקְתֶּם, שֶׁהוֹסִיף לָהּ הַכָּתוּב שְׁנֵי צִירִים וּשְׁנֵי דְּלָתוֹת.

תַּנְיָא:
"**רַבִּי אֶלְעָזָר** אוֹמֵר:
בְּשֵׁם שֶׁצִּירִים לַבַּיִת - כָּךְ צִירִים לָאִשָּׁה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי נֶהְפְּכוּ עָלֶיהָ צִרֶיהָ" (שמואל א' ד, יט).

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:
בְּשֵׁם שֶׁדְּלָתוֹת לַבַּיִת - כָּךְ דְּלָתוֹת לָאִשָּׁה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי" (איוב ג, י).

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
בְּשֵׁם שֶׁמַּפְתֵּחַ לַבַּיִת - כָּךְ מַפְתֵּחַ לָאִשָּׁה,
שֶׁנֶּאֱמַר: " וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ" (בראשית ל, כב)".

לְרַבִּי עֲקִיבָא,
קַשְׁיָא דְּתַלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל!

דִּלְמָא אַיְידֵי דְּזוּטָרָא אִתַּמּוּחֵי מִתְּמַח.

אָמַר **רַב**:
וְכוּלָּן - אֵין מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל,
שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל" (במדבר יט, יד),
דָּבָר הַשָּׁוֶה לְכָל אָדָם.

אָמַר לֵיהּ **אַבַּיֵי**:
וּבְאִישׁ - לֵיכָּא?!
וְהָכְתִיב: "צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה" (ישעיהו כא, ג)!

צִירֵי בָּשָׂר.

רש"י

ואע"פ שאין בהם רובע הקב טמאים. באהל וגבי אהלות תנינן לה:
הואיל ורוב גובהו בגדול. דזהו רוב הגובה באדם גדול שאינו ננס באברים דשני שוקיים וירך אחד הוי רוב גובה הגוף בלא הראש דלגבי בנין המת לא חשיב ראשו בברייתא דאהלות דקתני איזהו בנינו השוקיים והירכיים הגוף והשדרה נ"א הואיל ורוב בנינו בגודל גרסינן והכי לישנא דתוספתא בגודל בגובה:
מניינא אתא לאשמועינן. בתמיה דכיון דרמ"ח אברים פשיטא דרובא הוי קכ"ה:
חסר שאין בו אלא מאתים. שנברא חסר בכל יד ובכל רגל ב' אצבעות דהיינו ח' אצבעות ובכל אצבע יש ו' עצמות כך מפרש במס' אהלות הרי חסר מן האצבעות מ"ח ולא נשתיירו אלא מאתים ויתר שיש בו רפ"א כגון אשה שנבראת יתירה ד' אצבעות בכל יד ורגל והרי ד' אצבעות יתירין הוי כ"ד עצמות יותר ובאשה יש ב' צירין ושני דלתות ומפתח כדאמרינן לקמן הרי כ"ט אברין יותר הוסיפן על רמ"ח ותמצא רע"ז וד' הנותרין לא ידענא היכי מתרמי דודאי אין בכל אצבע אלא ו' עצמות סך הכל לא שורש ולא ענף והכי מפרש באהלות:
כולן עולין למנין קכ"ה. כל אלו יתירין חשובין לאברים ועולין למנין קכ"ה ושמעינן מינה דאע"ג דקכ"ה לא הוי רובא דידיה דהא רפ"א היו לו אפ"ה הוי קכ"ה רובא וגבי חסר נמי אע"ג דהוי רובא דידיה [ק"א] אפ"ה לא חשיב רובא אלא קכ"ה:
צירין. קרדונ"ש:
לר"ע. מפתח הוו להו רנ"ג וקשיא לתלמידי ר' ישמעאל דלא מצאו אלא רנ"ב:
איידי דזוטרא. המפתח איתמוחי איתמח מחמת שליקה:
וכולן. כל היתירין הללו שבאשה אין מטמאין באהל האבר בפני עצמו שיש עליו בשר קצת:
צירי בשר. תירוצא הוא לא חשיב אבר בלא עצם:

וְהָכְתִיב:
"אֲדֹנִי בַּמַּרְאָה נֶהֶפְכוּ צִירַי" (דניאל י, טז)!

הָכָא נַמִי - צִירֵי בָּשָׂר.

הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא,
דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ?
לֹא בְּאִישׁ, וְלֹא בְּאִשָּׁה!

27. מה, ב

מה,ב "יָתֵר בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו, [שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע - **רַבִּי יְהוּדָה** מַכְשִׁיר. **וַחֲכָמִים** פּוֹסְלִין"].

אָמַר **רַבִּי יִצְחָק**:
וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה"[279] (שמואל ב' כא, כ),
וּכְתִיב: "וַיְהִי אִישׁ מָדוֹן אֲצְבַּע יָדָיו וְאֶצְבַּע רַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ",
מָר סָבַר: בִּגְנוּתֵיהּ מִשְׁתָּעֵי,
וּמָר סָבַר: בְּשִׁבְחֵיהּ מִשְׁתָּעֵי.

אָמַר **רַבָּה**:
מַה לִּי דִּכְתִיב: "שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר"?
צָרִיכִי,
דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא: "שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ" - הֲוָה אָמִינָא: שִׁית דִּידֵיהּ, וְשִׁית דְּכַרְעֵיהּ,
כְּתַב: "עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע".
וְאִי כְּתַב: "עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע" - הֲוָה אָמִינָא: הוּא חָמֵשׁ מֵהַאי גִּיסָא, וְשֵׁבַע מֵהַאי גִּיסָא,
כְּתַב: "שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ".
"מִסְפָּר" - בְּנִסְפֶּרֶת עַל גַּבֵּי הַיָּד.

תַּנְיָא:
"אָמַר **רַבִּי יְהוּדָה**:
מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי **רַבִּי טַרְפוֹן**,
יָתֵר בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו, שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע,
אָמַר לוֹ: כְּמוֹתְךָ יִרְבֶּה בְּיִשְׂרָאֵל!
אָמַר לוֹ **רַבִּי יוֹסֵי**:
מִשָּׁם רְאָיָה?!
כָּךְ אָמַר לוֹ: כְּמוֹתְךָ יִתְמַעֲטוּ מִמְּזַרְעֵי וּנְתִינֵי מִיִּשְׂרָאֵל".

רש"י

שית דידיה ושית דכרעיה. בידו אחת וברגלו אחת היה יתר ולא בשתיהן:
כמותך יתמעטו ממזרי ונתיני מישראל. כל ממזרים שבישראל יהיו כמותך ויהיו ניכרין שמטפה פסולה הן ולא ידבקו בהן:

[279] וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי אִישׁ מָדוֹן וְאֶצְבְּעֹת יָדָיו וְאֶצְבְּעֹת רַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר וְגַם הוּא יֻלַּד לְהָרָפָה

28. **מה, ב**

"הַשּׁוֹלֵט בְּשָׁתֵּי יָדָיו".

תָּנוּ רַבָּנַן:
"אִיטֵּר, בֵּין בַּיָּד,
בֵּין בָּרֶגֶל - פָּסוּל.
הַשּׁוֹלֵט בְּשָׁתֵּי יָדָיו - **רַבִּי** פּוֹסֵל.
וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין".

מָר סָבַר: כְּחִישׁוּתָא אַתְחֲלָא בִּימִין,
וּמָר סָבַר: בְּרִיוּתָא אַתְחֲלָא בִּשְׂמֹאל.

רש"י

איטר ברגל. שכשמהלך עוקר רגל השמאל תחלה מה שאין דרך בני אדם כך איטר ביד פסול דכתי' וטבל אצבעו כל מקום שנא' אצבע וכהן אינו אלא ימין (זבחים דף כד.) ואיטר דרגל נמי לעמוד ולשרת כתי' כדרך שאר עמידה דעיקרו בימין:
דמר סבר כחישותא אתחלא. ליה בימין:

29. מה, ב

מַתְנִיתִין

הַבּוּשִׁי,
הַגִּיחוֹר,
וְהַלַּבְקָן,
וְהַקִּפַּח,
וְהַנֶּגַע,
וְהַחֵרֵשׁ,
וְהַשּׁוֹטֶה,
וְהַשִּׁיבּוֹר,
וּבַעֲלֵי נְגָעִים טְהוֹרִים - פְּסוּלִין בָּאָדָם,
וּבְשֵׁרִים בַּבְּהֵמָה.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
שׁוֹטֶה מִן הַבְּהֵמָה - אֵינָה מִן הַמּוּבְחָר.

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר:
אַף בַּעֲלֵי הַדִּלְדּוּלִין - פְּסוּלִין בָּאָדָם,
וּבְשֵׁרִין בַּבְּהֵמָה.

גְּמָרָא

"בּוּשִׁי" - אוּכָּמָא.
"גִּיחוֹר" - חִיוָּרָא.
"לַבְקָן" - סוּמָקָא.

אִינִי?!
וְהָא הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: מָאן בָּעֵי לוּקְיָאנִי?
וְאִישְׁתַּכַּח חִיוָּרָא!

אֶלָּא:
"בּוּשִׁי" - אוּכָּמָא.
"גִּיחוֹר" - סוּמָקָא,
כִּדְאָמְרִי אֱינָשֵׁי: "סוּמָקָא גִּיחְיָא".
"לַבְקָן" - חִיוָּרָא,
כְּהַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: מַאן בָּעֵי לוּקְיָאנִי?
וְאִישְׁתַּכַּח חִיוָּרֵי.

רש"י

מתני'
הכושי והגיחור והלבקן והקיפח. מפרש בגמ':
ובעלי נגעים טהורים. כגון ספחת דאי נגעים טמאים לא איצטריך למימר דאפילו אכניסה דעזרה הוי חייב כרת:
התלתולין. כמין חתיכות בשר יוצאות ותולות להם:

גמ'
סומקא. רו"ש בלעז:
לוקייני. טלאים לבנים היו: לסומקא רגילי אינשי למיקרייה גוהיא:

30. **מה, ב**

"קִפֵּחַ".

תָּנֵי **רַב זְבִיד**:
"גָּבוֹהַּ".

אִינִי?!
וְהָתָנֵי **רַבִּי אַבָּהוּ**:
"מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשְׁתַּבֵּחַ בְּבַעֲלֵי קוֹמָה?
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ" (עמוס ב, ט)"!

אָמַר **רַב פַּפָּא**:
בַּאֲרִיכָא שְׁמִיטָה סָנְיָא.

אָמַר **רֵישׁ לָקִישׁ**:
גָּבוֹהַּ - לֹא יִשָּׂא גְּבוֹהִית,
שָׁמָּא יֵצֵא מֵהֶן תּוֹרָן.
נָנָס - לֹא יִשָּׂא נָנֶסֶת,
שָׁמָּא יֵצֵא מֵהֶם אָצְבָּעִי.
לָבָן - לֹא יִשָּׂא לְבָנָה,
שָׁמָּא יֵצֵא מֵהֶם בּוֹהֵק.
שָׁחוֹר - לֹא יִשָּׂא שְׁחוֹרָה,
שָׁמָּא יֵצֵא מֵהֶן טָפוּחַ.

רש"י

באריכא שמיטה סניא. דארוך הוא ודק שאינו עבה לפי אורכו ולפי שדק הוא אינו יכול לסבול קומתו ונכפף ונראה כמו שחליותיו שמוטות:
בוהק. שלבן ביותר:
טפוח. שחור כקדירה וחבירו בשילהי מס' שבת (דף קנז.) ופקקו את המאור בטפיח:

31. **מה, ב**

"הַחֵרֵשׁ,
הַשּׁוֹטֶה,
וְהַשִּׁכּוֹר".

שִׁכּוֹר - מַחֵיל עֲבוֹדָה,
בַּהֲדֵי מוּמֵי דִּמְחִילִי עֲבוֹדָה בָּעֵי לְמִיחֲשַׁב!

בִּשְׁאַר דְּבָרִים הַמְשַׁכְּרִים.

וְדִלְא כְּרַבִּי יְהוּדָה.
דְּתַנְיָא:
"אָבַל דְּבֵילָה קְעִילִית,
וְשָׁתָה חָלָב,
אוֹ דְּבַשׁ: נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - חַיָּיב".

רש"י

שיכור בתמיה. אחולי אחיל עבודה דכתיב (ויקרא י) יין ושכר אל תשת וכתיב בתריה להבדיל בין הקודש ובין החול וגו׳:
בהדי מומין גמורין בעי למיחשביה. וקתני ליה גבי מומין הבאין מחמת שאין שוין בזרעו של אהרן דאמרינן בריש פירקין דלא מחלי עבודה:
ודלא כר׳ יהודה. דמשוי לשאר דברים המשכרים דין יין דמחלי עבודה דקאמר במס׳ כריתות (דף יג:) על היין במיתה ועל שאר משכרין באזהרה ונפקא לן משכר אל תשת וכתיב בתריה ולהבדיל בין הקדש ובין החול אלמא לרבי יהודה שאר משכרין מחלי עבודה:
דתניא אכל דבילה קעילית. הגדילה באותו מקום ומשכרת כיין: דבש מי״ד בלעז מים ודבש שלוקין ביחד חייב מלקות כר׳ יהודה מוקמינן לה בפרק אמרו לו בכריתות (שם) דקאמר התם על שאר משכרין באזהרה דאל תשת דכיון דכתיבי שאר משכרין מחלי עבודה דהא כתיב בין הקודש ובין החול ומתני׳ דלא חשיב להו גבי הנך דמחלי עבודה דלא כר׳ יהודה:

32. מה, ב

מַתְנִיתִין

אֵלּוּ בְּשֵׁרִין בָּאָדָם,
וּפְסוּלִין בַּבְּהֵמָה: אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ,
טְרֵיפָה,
וְיוֹצֵא דּוֹפֶן[280].

וְהַנּוֹשֵׂא נָשִׁים בַּעֲבֵירָה - פָּסוּל,
עַד שֶׁיַּדְיֵרֶנָּה הֲנָאָה.
וְהַמְטַמֵּא לְמֵתִים - פָּסוּל,
עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא יְהֵא מְטַמֵּא לְמֵתִים.

גְּמָרָא

"וְאֵלּוּ בְּשֵׁירִין בָּאָדָם".

מַאי בְּ"אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ"?
אִילֵימָא: אַהֲרֹן וּבָנָיו - דִּכְוָותֵיהּ, תַּיִּישׁ וּבְנוֹ,
מִי נָהֵיג?!
וְהָתַנְיָא:
"אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ - נוֹהֵג בִּנְקֵבוֹת,
וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים"!
אֶלָּא: תְּיַיּשָׁה וּבְנָהּ - דִּכְוָותָהּ הָכָא, כֹּהֶנֶת וּבְנָהּ,
כֹּהֶנֶת - בַּת עֲבוֹדָה הִיא?!

לְעוֹלָם, אַהֲרֹן וּבָנָיו,
דִּכְוָותָהּ הָכָא, תַּיִּישׁ וּבְנוֹ.

אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי **בַּר אָבִין**:
עַד אָמְרָה: חֲנַנְיָה הִיא,
דְּתַנְיָא:
"אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ - נוֹהֵג בִּנְקֵבוֹת,
וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים.

חֲנַנְיָה אוֹמֵר:
נוֹהֵג בִּזְכָרִים וּבִנְקֵבוֹת".

רש"י

מתני'
אותו ואת בנו. פסול לקרבן דמחוסר זמן הוא:
והנושא נשים בעבירה. גרושה וחלוצה:

גמ'
עדא אמרה. זאת אומרת:
בזכרים. האב והבן או בת:

[280] גירסת וילנא: (וְשֶׁנֶּעֶבְדָה בָּהֶן עֲבֵירָה, וְשֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם)
בכתבי יד של המשנה לא נמצא.

מה, ב – מו, א

"וְהַנּוֹשֵׂא נָשִׁים בַּעֲבִירָה - פָּסוּל,
עַד שֶׁיַּדִּיר נָזִיר הֲנָאָה".

תָּנָא:
"נוֹדֵר, וְעוֹבֵד,
יוֹרֵד, וּמְגָרֵשׁ".

וְלֵיחוֹש דִּלְמָא אָזֵיל לְגַבֵּי חָכָם וְשָׁרֵי לֵיהּ!

קָסָבַר: צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֵּדֶר.

הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר: צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֵּדֶר,
אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵין צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֵּדֶר - מַאי אִיכָּא לְמֵימַר?

דְּמַדְּרִינַן לֵיהּ בָּרַבִּים.

הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר: נֵדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים - אֵין לוֹ הֲפָרָה,
אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה - מַאי אִיכָּא לְמֵימַר?

מו,א דְּמַדְּרִינַן ^לֵיהּ אַדַּעַת רַבִּים.

אָמַר אַמֵּימָר:
הִלְכְתָא: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר: נֵדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים - יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה,
עַל דַּעַת הָרַבִּים - אֵין לוֹ הֲפָרָה.

וְהָנֵי מִילֵּי לִדְבַר הָרְשׁוּת,
אֲבָל לִדְבַר מִצְוָה - יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה.

כִּי הַהוּא דְּמַקְּרֵי דַּרְדְּקֵי,
אַדְּרֵיהּ **רַב אַחָא**, דְּקָא פָּשַׁע בְּיָנּוּקֵי,
וַאֲהַדְּרֵיהּ **רָבִינָא**, דְּלָא אַשְׁכַּח דַּהֲוָה דָּיֵיק כְּוָותֵיהּ.

רש"י

נודר ועובד. אע"פ שעדיין לא גירש מותר לעבוד משנדר שלא תהנה ממנו והוא ממנה:
צריך לפרט. הבא להתיר נדרו צריך שיפרט על מה נדר וכי שמע דמשום דפסולה לו נדר לא שרי נדריה:
נדר שהודר ברבים. פלוגתא היא במס' גיטין (דף מו.) גבי המוציא את אשתו משום נדר בהשולח גט:
והני מילי. דאין לו הפרה לנדר שהודר על דעת רבים:
דאדריה רב אחא. שלא ילמד עוד תינוקות:
פשע בינוקי. מלקה אותן ומתים:

33. **מו, א**

"וְהַמְטַמֵּא לְמֵתִים - פָּסוּל, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא יְהֵא מְטַמֵּא לְמֵתִים".

מַאי שְׁנָא הָכָא, דְּסָגֵי לֵיהּ בְּקַבָּלָה,
וּמַאי שְׁנָא הָתָם, דְּמַדְּרִינַן לֵיהּ?

הָתָם - יִצְרוֹ תְּקָפוֹ.

הדרן עלך מומין אלו

רש"י

בקבלה. בלא נדר: גבי נשים יצרו תוקפו להכי מדרינן ליה:

מסכת בכורות פרק ח' – "יֵשׁ בְּכוֹר"

1. מו, א–ב

מַתְנִיתִין

יֵשׁ בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן,
בְּכוֹר לַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה,
בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְלַכֹּהֵן,
וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר, לֹא לְנַחֲלָה, וְלֹא לַכֹּהֵן.

אֵיזֶהוּ "בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן"?

הַבָּא אַחַר נְפָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא אֶת רֹאשׁוֹ חַי,

וּבֶן תִּשְׁעָה, שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת.

הַמַּפֶּלֶת בְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף,
דִּבְרֵי **רַבִּי מֵאִיר**.
וַ**חֲכָמִים** אוֹמְרִים:
עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ מְצוּרַת אָדָם.

הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל,
אוֹ שַׁלְיָא,
אוֹ שָׁפִיר מְרוּקָּם.

וְהַיּוֹצֵא מְחוּתָּךְ,
הַבָּא אַחֲרֵיהֶם - בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵין בְּכוֹר לַכֹּהֵן.

מִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁבְּכָר יָלְדָה,
עוֹדָהּ שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה,
עוֹדָהּ נָבְרִית וְנִתְגַּיְּרָה, מִשֶּׁבָּאת לְיִשְׂרָאֵל יָלְדָה - בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵין בְּכוֹר לַכֹּהֵן.

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר:
בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְלַכֹּהֵן,
שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל"[281]
(ראה שמות יג, ב),
עַד שֶׁיִּפְטְרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל.

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא יָלְדָה,
נִתְגַּיְּרָה מְעוּבֶּרֶת,
נִשְׁתַּחְרְרָה מְעוּבֶּרֶת,
וְיָלְדָה הֵיא וּבִתָּהּ,
הֵיא וּלְוָיָה,
הֵיא וְאִשָּׁה שֶׁבְּכָר יָלְדָה,

וּבֶן מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה לְאַחַר בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה,
וְאֵינוֹ יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן,
אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - בְּכוֹר לַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה.

גְּמָרָא

מו,ב

אָמַר שְׁמוּאֵל:
אֵין הָרֹאשׁ פּוֹטֵר בְּנָפָלִים.

מַאי טַעְמָא?

[281] קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבִבְהֵמָה לִי הוּא

רש"י

מתני'
יש בכור לנחלה. ליטול פי שנים:
לכהן. לתת לכהן פדיונו ה' סלעים:
הבא אחר נפלים. שיצא ראשו של נפל חי כגון שהיו תאומים אחד נפל ואחד כלו לו חדשיו והוציא נפל ראשו חי והחזירו ובא חבירו וקדמו ויצא זה האחרון בכור לנחלה דראשון לא הפסידו ואע"ג דראשו שהוציא חשוב לידה מעליא מ"ט דגבי נחלה כתיב ראשית אונו מי שלב אביו דוה עליו אם מת יצא נפל שהוציא ראשו ראשון והוי כילוד דלאו בר קיימא הוא ואין לבו דוה עליו אבל לענין כהן פטור האי ולד אחרון דבפטר רחם תליא מילתא והרי ראשון פטר את הרחם:
ובן ט' שיצא ראשו מת. והחזירו ויצא אחיו הוי בכור לנחלה דהא ראשון לא חשיב שאין הלב [אביו] דוה עליו ולענין כהן פטר רחם הוא אבל יצא ראשון בן ט' חי ואח"כ החזירו ומת בכור לנחלה נמי לא הוי זה הבא אחריו:
וכן המפלת בהמה כו'. למיפטר מנחלה לא חשיבי דאין הלב דוה עליהם אבל פטר רחם מיהא הוו:
עד שיהא בו מצורת האדם. לא חשיב פטר רחם והבא אחריו בכור אף לכהן:
סנדל. שאין לו צורת פנים:
או שליא. שהרי אין שליא בלא ולד אלא שנימוח ומיהו פטר רחם הוי:
שפיר. עור ממש של ולד:
מרוקם. מפרש במסכת נדה בהמפלת (דף כה.) מהו ריקומו של שפיר:
מחותך. אברים אברים ויצא כו' הוי פטר רחם אבל ראש מחותך לא פטר אם קדם אחיו ויצא קודם יציאת רוב אברי המחותך הני נמי בכור לכהן:
שכבר ילדה כו'. דלענין נחלה תליא מילתא באב דכתיב (דברים כא) ראשית אונו ולענין כהן פטר רחם:
עודה שפחה. אפילו עודה שפחה בלידה ראשונה ונשתחררה עכשיו:
עובדת כוכבים ונתגיירה. ומשבחת ליד ישראל ילדה נמי הוי בכור לנחלה שהרי לזה לא היו בנים ולכהן לא דאינו פטר רחם:
לנחלה ולכהן. דבנים הנולדו לה בהיותה עובדת כוכבים לא פטרי:
נתגיירה מעוברת. ובעלה עמה וילדה הוי אותו ולד בכור לכהן דפטר רחם הוא בישראל ולא לנחלה דהורתו שלא בקדושה ולאו בר נחלה הוא וזרע מצרי רחמנא אפקריה דכתיב (יחזקאל כג) וזרמת סוסים זרמתם:
היא וכהנת. או בת ישראל מבכרת שילדה עם כהנת מבכרת ואין ידוע איזה ולד של ישראל:
או היא ולויה. דלויה נמי פטור בנה מחמש סלעים כדאמרן בפ"ק:
או היא ואשה שכבר ילדה. ואין ידוע איזו בנה בכור לכהן ורבותא קא משמע לן דבעלה של מבכרת חייב ה' סלעים לכהן דהבן זכר יש לו כל היכא דאיתיה ולא לנחלה דהא לא ידע בריה דמאן הוא:
וכן מי שלא שהתה כו'. נמי בכור לכהן והוא יפדה עצמו ולא לנחלה דהא לא ידע מאן ירית ובגמ' פריך דאפילו פשוט נמי לא הוי:

גמ'
אין הראש פוטר בנפלים. בן שמנה שהוציא ראשו חי והחזירו וקדמו אחיו ויצא הוי בכור לכהן שאין ראש הנפל פוטרו עד שיצא ראשו ורובו:

"כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו"[282] (בראשית ז, כב),
כָּל הֵיכָא דְּנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו - הוּא דְּחָשֵׁיב רֵישֵׁיהּ,
אִידָךְ - לֹא חָשֵׁיב רֵישֵׁיהּ.

תְּנַן:
"הַבָּא אַחַר נִפָּלִים, שָׁיָצָא רֹאשׁוֹ חַי,
וּבֶן תִּשְׁעָה, שָׁיָצָא רֹאשׁוֹ מֵת".
קָתָנֵי מִיהָא: "רֹאשׁוֹ"!

מַאי "רֹאשׁוֹ"?
רוּבּוֹ.

וְלִיתְנֵי: "רוּבּוֹ"!

בְּדִין הוּא דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי: "רוּבּוֹ",
וַאֲיִידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי סֵיפָא: "בֶּן תִּשְׁעָה, שָׁיָצָא רֹאשׁוֹ מֵת",
טַעֲמָא - דְּרֹאשׁוֹ מֵת,
הָא רֹאשׁוֹ חַי - הַבָּא אַחֲרָיו, בְּכוֹר לְנַחֲלָה נַמִּי לָא הָוֵי,
תְּנָא רֵישָׁא נַמִּי: "רֹאשׁוֹ".

וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן?
דְּכֵיוָן דְּמַפֵּיק לֵיהּ רֵישֵׁיהּ - הָוָה לֵידָה?!
תָּנֵינָא:
"הוֹצִיא רֹאשׁוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוֹ - הֲרֵי זֶה בְּיָלוּד"!

וְכִי תֵּימָא: אַשְׁמוּעִינַן בְּהֵמָה, וְקָא מַשְׁמַע לָן בְּאָדָם,
דְּאָדָם מִבְּהֵמָה - לָא יָלֵיף, דְּלֵית לָהּ פְּרוֹזְדוֹר,
בְּהֵמָה מֵאָדָם - לָא יָלְפָא, מִשּׁוּם דְּחָשֵׁיב פַּרְצוּף פָּנִים דִּידֵיהּ,
הָא נַמִּי תָּנֵינָא:
"יָצָא בְּדַרְכּוֹ - מְשַׁיֵּיצֵא רוֹב רֹאשׁוֹ.
וְאֵיזֶהוּ רוֹב רֹאשׁוֹ?
מְשָׁתֵּצֵא פַּדַּחְתּוֹ".
תִּיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל!

תִּיוּבְתָּא.

רש"י

רוח חיים באפיו. מי שהוא בן חיים הלך אחר אפיו דהיינו ראשו אבל אי לאו בר קיימא הוא לא חשיבי אפיה:
קתני מיהא נפל שיצא ראשו. פוטר הבא אחריו מכחן:
איידי דבעי למתני סיפא בן ט' שיצא ראשו מת. דלא מצי למיתני רובו בהדיא אע"ג דאיהו גופיה לא משמע אלא רובו ואהכי לא מצי למיתני בסיפא רובו משום דבעי למידק מינה טעמא דראשו מת הא ראשו חי אפי' בכור לנחלה לא הוי האחרון דראשו בן ט' חי ודאי הוי לידה ואי הוה תני רובו מת הוה משמע הא רובו חי לא הוי אחרון בכור אפי' לנחלה אבל אם יצא ראשו חי לא הוי משמע השתא דאחרון מפסיד הנחלה ואנן קיימין דראשו חי הוי כילוד משום הכי תנא ראשו ברישא ובסיפא ואע"ג דסיפא גופה דקתני ראש מת לא הוי אלא ראשו ורובו:
ומאי קמ"ל. מתני' אי אמרת בשלמא ראשו דוקא אשמעינן דראש הנפלים פוטרו ותנא סיפא אטו רישא אלא אי אמרת ראשו לאו דוקא ואין הראש פוטר בנפלים השתא לא אשמעינן מינה אלא דיוקא דדייקינן טעמא דראשו מת הא ראשו חי אפי' בכור לנחלה נמי לא הוי דכיון דאפיק בן ט' חי רישיה הואיל ולאו נפל הוא הוי לידה אפי' החזירו:
הא תנינא. בפ' בהמה המקשה הוציא עובר ראשו בשעת שחיטת אמו הרי זה כילוד אפי' החזירו ואינו ניתר בשחיטת אמו:
בהמה לית ליה פרוזדור. אין רחם שלה בין ירכותיה הלכך חשיב הראש לידה דבגלוי הוא אבל אשה דיריכים שלה מכסים את הרחם לא חשיב ראש לידה:
הא נמי תנינא. גבי אדם במסכת נדה מי שיצא רוב ראשו הוי ילוד דאפילו החזירו ולא נולד עד לאחר ק' ימים חשיב ילוד מיום ראשון וחשבינן לה ימי טומאה וטהרה מיום ראשון:
יצא כדרכו. לאפוקי היכא דיצא דרך מרגלותיו דודאי לא חשיב ילוד עד יציאת רובו:
תיובתא דשמואל. דודאי ראשו דנפלים דמתני' דוקא:

[282] כל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ

2. מו, ב – מז, א

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ:
פַּדַּחַת - פּוֹטֶרֶת בְּכָל מָקוֹם,
חוּץ מִן הַנַּחֲלָה.

מַאי טַעֲמָא?

"יַכִּיר"[283] (דברים כא, יז) אָמַר רַחֲמָנָא.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר:
אֲפִילּוּ לְנַחֲלָה.

"בְּכָל מָקוֹם" - לְאִיתּוּיֵי מַאי?

לְאִיתּוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנָן:
"גִּיּוֹרֶת שֶׁיָּצְאָה פַּדַּחַת וְלָדָה בְּגִיּוּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרָה - אֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טוּמְאָה וִימֵי טָהֳרָה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבַּן לֵידָה".

מֵיתִיבִי:
"'יַכִּיר' - זוֹ הַכָּרַת פָּנִים.
וְאֵיזוֹ הִיא הַכָּרַת פָּנִים?
פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחוֹטָם"!

תְּנֵי: "עַד הַחוֹטָם".

תָּא שְׁמַע:
"אֵין מְעִידִים אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחוֹטָם"!

תְּנֵי: "עַד הַחוֹטָם".

תָּא שְׁמַע:
"פַּדַּחַת בְּלֹא פַּרְצוּף פָּנִים,
פַּרְצוּף פָּנִים בְּלֹא פַּדַּחַת - אֵין מְעִידִין,
עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם עִם הַחוֹטָם".

וְאָמַר **אַבָּיֵי**, וְאִיתֵּימָא **רַב כָּהֲנָא**:
מַאי קְרָאָה?
"הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם" (ישעיהו ג, ט)!

שָׁאנֵי עֵדוּת אִשָּׁה, דְּאַחְמִירוּ בָּהּ רַבָּנָן.

וּמִי אַחְמִירוּ?!
וְהָא תְּנַן:
"הוּחְזְקוּ לִהְיוֹת מַשִּׂיאִים, עַד מִפִּי עֵד,
מִפִּי אִשָּׁה,
מִפִּי עֶבֶד,
מִפִּי שִׁפְחָה"!

כִּי אֲקִילוּ רַבָּנָן - בְּסוֹפָהּ,
בִּתְחִלָּתָהּ - לָא אֲקִילוּ רַבָּנָן.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא:
מז,א "יַכִּיר" - לְחוּד,
וְהַכָּרַת פָּנִים - לְחוּד.

[283] כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה

רש"י

[פוטרת] בכ"מ. דחשיב לידה מיציאת פדחת ובכ"מ מפרש לקמיה:
פדחת. מצח:
חוץ מן הנחלה. דהבא אחריו בכור לנחלה אא"כ יצא פניו של ראשון:
דכתיב יכיר. והיכרא ליתא אלא בפרצוף פנים:
אף לנחלה. דפדחת נמי הוי היכרא: עובדת כוכבים אינה מטמאה בנדה וזיבה ולידה:
זו הכרת פנים. דמי שהוכרו פניו ראשון הוי בכור לנחלה:
עם החוטם. וקשיא לר' יוחנן:
אין מעידין. להשיא את אשתו דשמא לאו זה הוא:
הכרת פניהם ענתה בם. דהכרת פרצוף פניהם עדותן אלמא פרצוף פנים בעי ופשטיה דקרא בנואפים כתיב הכרת פני הוולדות ענתה בנואפים שהקב"ה צר את הממזר בצורת פני המנאף:
בסופה. לאחר שכוונו יפה בזה הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיקן אפי' בעבד ושפחה:
אבל בתחלה. תחלת העדות דהיינו ראיית המת לא אקילו עד שיכירוהו יפה:
יכיר לחוד. דלא כתיב פנים הוי פדחת היכר: עובדי כוכבים אינן בני נחלה לירש את אביהם עובד כוכבים אחר שנתגיירו בפ"ק דקדושין (דף יז:):

3. מז, א

אִיתְּמַר:
הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגֵיּוּתוֹ, וְנִתְגַּיֵּיר:
רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר:
אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה.
וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר:
יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה.

"**רַבִּי יוֹחָנָן** אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה" - דְּהָא הֲוָה לֵיהּ "רֵאשִׁית אוֹנוֹ"[284] (דברים כא, יז).
"**וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה" - גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר, כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי.

וְאָזְדוּ לְטַעֲמַיְיהוּ,
דְּאִיתְּמַר:
הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגֵיּוּתוֹ, וְנִתְגַּיֵּיר:
רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר:
קַיֵּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה.
וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר:
לֹא קַיֵּים.

"**רַבִּי יוֹחָנָן** אָמַר: קַיֵּים" - "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ, לָשֶׁבֶת יָצָרָהּ" (ישעיהו מה, יח).
"**וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** אָמַר: לֹא קַיֵּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה" - גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר, כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי.

וּצְרִיכָא,
דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא קַמַּיְיתָא - בְּהָא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מִשּׁוּם דִּבְגֵיּוּתָן לָאו בְּנֵי נַחֲלָה נִינְהוּ,
אֲבָל בְּהָא - אֵימָא: מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן,
דְּ"לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ, לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", וְהָא עֲבַד לֵיהּ שָׁבֶת.
וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
אֲבָל בְּהָא - אֵימָא: מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ,
צְרִיכָא.

תְּנַן:
"מִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁבְּבָר יָלְדָה,
עוֹדָהּ שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה,
עוֹדָהּ גּוֹיָה וְנִתְגַּיְּירָה, וּמִשֶּׁבָּאתָה לְיִשְׂרָאֵל יָלְדָה - וְלָדָהּ בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן".
"יָלְדָה" - מִמַּאן?
אִילֵימָא: מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים - מַאי אִירְיָא גִּיּוֹרֶת וְשִׁפְחָה?
אֲפִילּוּ בַּת יִשְׂרָאֵל נַמִּי!
אֶלָּא לָאו, מִגֵּר שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים וְנִתְגַּיֵּיר,
וְקָתָנֵי: "בְּכוֹר לְנַחֲלָה"!

לֹא,
לְעוֹלָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים,
"וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן" אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ,
לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,
דְּאָמַר: "בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְלַכֹּהֵן,
שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל"[285] (ראה שמות יג, ב),
עַד שֶׁיִּפָּטְרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל",
קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא.

תָּא שְׁמַע:
"הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגֵיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּיר - יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה"!

אָמַר **רָבִינָא**, וְאִיתֵּימָא **רַב אַחָא**:

רש"י

לא לתוהו בראה. הקב"ה את העולם אלא לשבת יצרה:
מי שלא היו לו בנים כו'. פרישית לעיל גבי מתני':
ילדה ממאן. דקתני משבאה לישראל ילדה הוי בכור לנחלה:
מאי איריא גיורת ושפחה. דמשמע מש"ה הוי בכור לנחלה דאותם בנים שהיו לה בהיותה עובדת כוכבים לא חשיבי:
אפי' בת ישראל. דבנים הראשונים חשובים בנים הוי האי נמי בכור לנחלה דהא באב תליא מילתא ולא באם:
אלא לאו. האי ילדה משבאה לישראל לא אמי שלא היו לו בנים מהדר אלא מילתא באפי נפשה היא דקאמר גיורת שהיו לה בנים בהיותה עובדת כוכבים ונתגיירה עם בעלה וילדה משבאתה לתורת ישראל הוי בכור לנחלה ותיובתא דר' יוחנן:
לעולם מישראל שלא היו לו בנים. ומשום בכור לנחלה לא איצטריך למינקט גיורת אלא משום דאשמעינן דאינו בכור לכהן דבנים הראשונים מיקרו פטר רחם ולאפוקי מדר' יוסי הגלילי:

---

[284] כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה

[285] קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא

הָא - דַּאי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הוּא,

דְּאָמַר: "'פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל',
עַד שֶׁיִּפְטְרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל",

וְלֵיכָּא אִיהוּ מִינָּהּ דִּידָהּ.

רש"י

הא. דקתני בכור לנחלה רבי יוסי הגלילי היא דלגבי כהן חשיב ליה בכור דעד שיפטרו רחם בישראל:

ויליף איהו. הבעל:

מינה דידה. כי היכי דלגבה לא חשיבי בנים ראשונים והוי האי פטר רחם דכתיב בישראל לגביה נמי לא חשיבי ראשונים והוי האי ראשית אונו:

4. מז, א

אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה:
לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה - בְּנָהּ פָּטוּר מֵחֲמֵשׁ סְלָעִים.

דְּאִיעַבַּר מְמַאן?
אִילֵימָא: דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן וּמִלֵּוִי - מַאי אִירְיָא לְוִיָּה?
אֲפִילּוּ יִשְׂרְאֵלִית נַמִי!
אֶלָּא: דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרְאֵל - "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם"[286] (במדבר א, ב) כְּתִיב!

אָמַר רַב פַּפָּא:
דְּאִיעַבַּר מִגּוֹי.
וְלֹא תֵּימָא: אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר: אֵין מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד,
אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר: מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד - לֵוִי פָּסוּל מִיקְּרֵי.

מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף אָמַר מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא:
לְעוֹלָם דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרְאֵל,
וְשָׁאנֵי הָתָם,
דְּאָמַר קְרָא: "פֶּטֶר רֶחֶם",
בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָא רַחֲמָנָא.

תְּנַן:
"מִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא יָלְדָה,
נִתְגַּיְּירָה מְעוּבֶּרֶת,
נִשְׁתַּחְרְרָה מְעוּבֶּרֶת,
וְיָלְדָה הֵיא וּבֹהֶנֶת,
הֵיא וּלְוִיָּה,
הֵיא וְאִשָּׁה שֶׁנִּבְעַל יָלְדָה,
וְכֵן מִי שֶׁלֹּא שָׁהָתָה אַחֲרֵי בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה,
וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן,
אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - בְּכוֹר לַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה".
מִכְּלָל: דִּכְהוּנָּה וּלְוִיָּה - פְּטוּרִין.
דְּאִיעַבַּר מְמַאן?
אִילֵימָא: דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן וְלֵוִי - אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא כֹּהֶנֶת וּלְוִיָּה?
אֲפִילּוּ בַּת יִשְׂרְאֵל נַמִי!
אֶלָּא דְּאִיעַבַּר מִגּוֹי - כֹּהֶנֶת פְּטוּרָה?!
וְהָאָמַר רַב פַּפָּא:
בָּדִיק לָן רַבָּה: כֹּהֶנֶת שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִגּוֹי - מַהוּ?
וְאָמְרִינָא לֵיהּ: לָאו הֵיינוּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה,
דְּאָמַר: לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה - בְּנָהּ פָּטוּר מֵחֲמֵשׁ סְלָעִים?!
וְאָמַר לִי: הָכִי הָשְׁתָּא?!
בִּשְׁלָמָא לְוִיָּה - בִּקְדוּשָּׁתָהּ קַיְימָא,
דְּתַנְיָא:
"לְוִיָּה שֶׁנִּשְׂבֵּית,
אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת - נוֹתְנִין לָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר וְאוֹכֶלֶת",
אֶלָּא כֹּהֶנֶת - כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵיל לָהּ, הָוְיָא זָרָה!

הָנִיחָא לְמָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא, דְּאָמַר: דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרְאֵל - מוֹקֵי לָהּ בְּדְאִיעַבַּר מִיִּשְׂרְאֵל,
אֶלָּא לְרַב פַּפָּא - בְּמַאי מוֹקֵי לָהּ?

לְעוֹלָם דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן,
וְהֵיא בַּת יִשְׂרָאֵל,
וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ "בֹּהֶנֶת"?
דִּבְנָהּ כֹּהֵן.

---

[286] שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם

רש"י

לויה. בת לוי:
אפילו ישראלית נמי. דאמרן בפירקין קמא (דף ג:) הכהנים והלוים פטורין:
לבית אבותם. דמשפחת אב נפקא מהכא דקרויה משפחה ולא משפחת אם ואמאי פטור:
דאיעבר מעובד כוכבים. דל"ל חייס לגבי ישראל ושייך הבן בתר אם ישראלית טפי מבתר אבוה עובד כוכבים הלכך פטור:
ולא תימא אליבא דמ"ד אין מזהמין את הולד. במס' יבמות (דף מה.) דאיכא למ"ד עובד כוכבים הבא על בת ישראל הוולד כשר דבתר אימיה שדינן ליה ומשום הכי פטור מחמש סלעים:
אלא אפילו למ"ד מזהמין. דשדינן ליה בתר עובד כוכבים אפ"ה פטור דלוי פסול מיקרי הואיל ואית ליה שמא דלוי פטור:
בפטר רחם. אחר האם אזיל לענין ה' סלעים:
מי שהיו לו בנים. פרישית לעיל גבי מתני' מדקתני היא וכהנת רבותא אשמעינן דאע"ג דנתערב עם הפטור איהו חייב:
מכלל דכהנת פטורה. וקס"ד דהא כהנת בבת כהן קאמר:
בדיק. מנסה אותנו בהלכות:
מהו. מי הוי בנה פטור מבכורה או לא:
היינו דרב אדא כו'. וכי היכי דלוייה פטורה כהנת נמי פטורה:
בקדושתה קיימא. אע"ג דנבעלה לעובד כוכבים וכי שדינן בנה בתרה הוי כלוי פסול ופטור:
מן המעשר. מעשר ראשון ניתן ללוים:
דאיבעלה ליה. לעובד כוכבים:
הויא זרה. כדאמרינן ביבמות בפרק אלמנה לכהן גדול (דף סח.) מנין לכהנת לויה וישראלית שבאו עליה עובד כוכבים ועבד שפסלוה ת"ל ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ואע"ג דלויה נמי קתני התם מתרומה דקא פסיל לה שלא תינשא לכהן אבל מדין לויה לא מיפסלא:
הויא לה זרה. וכיון דזרה היא בנה חייב בה' סלעים הלכך מתניתין נמי לא מוקמת דאיעבר מעובד כוכבים:
הניחא למר בריה דרב יוסף. דמוקים לדרב אדא בדאיעבר מישראל מוקמי למתני' נמי הכי:
לעולם מתניתין דאיעבר מכהן. אבל בת כהן דלא איעבר מכהן לא מיפטרא דלא אזלינן בתר אם אלא בלויה דאיעבר מעובד כוכבים:

5. מז, ב

מז,ב אִיתְּמַר:
כֹּהֵן שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֵּן חָלָל -
רַב חִסְדָּא אָמַר:
הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ.
רַבָּה בַּר רַב הוּנָּא אָמַר:
אֵין חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ.

כָּל הֵיכָא דְּמֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים - דְּכוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה אָבִיו בְּפִדְיוֹנוֹ.
כִּי פְּלִיגִי - הֵיכָא דְּמֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם,
"**רַב חִסְדָּא** אָמַר: הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ" - דְּהָא לֹא זָכָה אָבִיו לְפִדְיוֹנוֹ.
"**רַבָּה בַּר רַב הוּנָּא** אָמַר: אֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת עַצְמוֹ" - דְּאָמַר לֵיהּ:
אָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ.

תְּנַן:
"נִתְגַּיְּירָה מְעוּבֶּרֶת - בְּכוֹר לַכֹּהֵן".
וְאַמַּאי?
לֵימָא לֵיהּ: אָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ!

שָׁאנֵי גּוֹי, דְּלֵית לֵיהּ חָיֵּיס.

אָמַר **רַבִּי שִׁמְעוֹן יַאסִינְיָא** אָמַר **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ**:
כֹּהֵן שֶׁמֵּת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וְהִנִּיחַ בֵּן חָלָל - הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ.
מֵת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ.

רש"י

בן חלל. כישראל דמי וחייב בבכורה:
לאחר שלשים. ישנו במצות פדייה דכתיב (במדבר יח) ופדויו מבן חדש:
שהרי זכה אביו בפדיונו. דאי נמי יהיב (ליה) האב הוה מפריש ליה ושקיל ליה לנפשיה דהא כהן הוא וכיון דזכה האב בפדיונו מורישו לבנו עם שאר נכסיו:
לא זכה האב. דהא לא איחייב אב מעולם אלא בן נתחייב לאחר מיתת אביו ואיחייב ליה למיתביה לכהן אחר:
דאמר ליה. האי חלל לכהן אתינא מכח גברא כהן דלא מצית אישתעויי דינא בהדיה שאם היה אביו פודה אותו היה נוטל הפדיון לעצמו:
נתגיירה מעוברת. ולא ילדה עדיין מעולם אותו וולד בכור לכהן:
אמאי. לימא ליה אתינא מכח גברא דלא ציית דינא:
דלית ליה חייס. לגבי ישראל לית ליה שום יחס ואין זה בא מכחו דכקטן שנולד דמי:

6. **מז, ב**

"וְבֵן מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחֲרֵי בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה,
וְאֵינוֹ יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן,
אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - בְּבוֹר לַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ בְּבוֹר לְנַחֲלָה".

בְּכוֹר לְנַחֲלָה - הוּא דְּלָא הָוֵי,
הָא כְּפָשׁוּט - שָׁקֵיל.
וְאַמַּאי?
לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי וְלִידְחֵייהּ,
וּלְגַבֵּי הַאי וְלִידְחֵייהּ!

אָמַר **רַבִּי יִרְמְיָה**:
לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לַבָּא אַחֲרָיו.
וְהָכִי קָאָמַר: בְּכוֹר לַכֹּהֵן,
וְהַבָּא אַחֲרָיו - אֵין בְּכוֹר לְנַחֲלָה.

וְלִכְתְּבוּ הַרְשָׁאָה לַהֲדָדֵי!

וְכִי תֵּימָא: מַתְנִיתִין - שֶׁלֹּא בְּהַרְשָׁאָה,
הָא מוֹקְמִינַן לָהּ קַמָּן דִּבְהַרְשָׁאָה!

מְסַיַּיע לֵיהּ לְ**רַבִּי יַנַּאי**,
דְּאָמַר **רַבִּי יַנַּאי**:
הוּכְּרוּ, וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה.
לֹא הוּכְּרוּ, וּבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה.

רש"י

לא נצרכא. מתני' דקתני אינו בכור לנחלה אלא מההוא שבא אחריו אלא איהו לא שקיל מידי דבנו הראשון אומר לו לא בן ראשון אתה וכן בנו האחרון אומר לו:

והכי קאמר בכור לכהן. הוי האי ספק ממה נפשך דהאי פטר רחם הוא וחייב לפדות את עצמו והבא אחריו (מבני) השני אינו בכור לנחלה דאמרין ליה אחיו אותו ספק בן אבינו הוא ואתה אינך בכור:

ולכתבו הרשאה זה לזה. הספק והבא אחריו יכתוב אחד הרשאה לחבירו על חלקו וילך ויתבע לו הבכורה ממה נפשך אם אני בכור תנו לי בשביל עצמי ואם אחי בכור תנו לי בשביל אחי דהא או הספק או הבא אחריו בכור:

וכי תימא מתני' שלא בהרשאה. מיירי והכי קאמר אם לא כתבו הרשאות אין כאן בכור לנחלה:

הא מוקמינן ליה לקמן דבהרשאה קמיירי. דאמר אמר שמואל בבא בהרשאה אלא ודאי הרשאה לא מהניא כלל הכא:

מסייע ליה לרבי ינאי. דאמר הוכרו ולבסוף נתערבו כגון שתי נשים של שני אנשים שהוכרו וולדותיהן ואחר כך נתערבו ועכשיו כשהן באין כולן לירש דוחין אותן אחיהם דלכל אחד אמרי לאו אחינו אתה:

כותבין הרשאה זה לזה. האחד לחבירו על חלקו בנכסי אביו ובעל ההרשאה בא אצל יורשי שני האבות ואומר לכל אחד אם אחיכם אני תנו לי ואם זה אחיכם תנו לי חלקו וכן לבני השני אבל לא הוכרו מעולם אין כותבין דלא היתה להם זכיה מעולם בנכסי [אביו] ומתני' נמי בדלא הוכרו מעולם דמעולם לא נודע איזה בכור ולא זכה אחד מהם בחזקת בכורה הא דרבי ינאי בב"ב ביש נוחלין (דף קכז.):